

ÖREBROPROJEKTET

Delstudier

37.

ELEVER SOM FULLBORDAT GRUNDSKOLAN
MEN SOM INTE FORTSATT DIREKT I GYMNASIET

Kirsti Sjöström
Psykologexamensarbete
Oktober 1975

Psykologiska institutionen
Stockholms universitet

Psykologiska Institutionen
Box 6706
113 85 Stockholm
Tel. 08 22 81 60/353
Professor David Magnusson

ELEVER SOM FULLBORDAT GRUNDSKOLAN
MEN SOM INTE FORTSATTE DIREKT I GYMNASIESKOLAN

Psykologexamensuppsats

Kirsti Sjöström

November 1975

FÖRORD

Örebroprojektet är ett forskningsprojekt som startades år 1964 för att arbeta med problem rörande anpassning och beteende. Anpassning betraktas som en fortlöpande process som måste studeras genom att den deltagande gruppens utveckling följs under hela den period som är av betydelse för de problem som står i centrum.

Projektet har följaktligen fått en longitudinell utformning. Två årsklasser följs från det år då barnen var tio respektive tretton år gamla. Huvudgruppen, barn som är födda 1955, och pilotgruppen, barn födda 1952, har deltagit i undersökningarna i ca 10 år.

En del elever i grundskolan lämnar av olika anledningar skolan utan att direkt söka sig till vidare utbildning. Föreliggande rapport är en studie av dessa elever i projektets huvudgrupp och beskriver dem under grundskoletiden i avseende på olika aspekter av anpassning beteende och prestationer.

Rapporten har utarbetats av Kirsti Sjöström som psykolog-examensuppsats.

Stockholm i november 1976

Anders Dunér
Projektledare

David Magnusson
Vetenskaplig ledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

		Sid.
I.	INLEDNING	1
I.1	Örebroprojektet	1
I.2	Bakgrund	1
I.3	Tidigare forskning	3
I.3.1	Svensk forskning om studieavbrytare	5
2	Ungdomar som inte går vidare efter grundskolan	7
3	Något om studie- och yrkesvalsprocessen	8
II	SYFTE	10
III	UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING	11
III.1	Undersökningsvariabler	11
III.2	Undersökningsinstrument	11
III.3	Undersökningsgrupp	12
III.4	Jämförelsegrupp	14
III.5	Deltagande och bortfall	15
IV	RESULTATREDOVISNING I	18
IV.1	Utgångsdata	18
IV.1.1	Gruppbeskrivning	18
2	Uppföljningen sommaren 1972	19
2.1	Vart tog ungdomarna vägen sedan de lämnat grundskolan?	19
2.2	Sökte ungdomarna till gymnasieskolan?	22
3	Några sammanfattande resultat	23
IV.2	Några prestationsmått I	23
IV.2.1	Betyg	23
2	Intelligens	24
3	Några sammanfattande resultat	25
IV.3	Några prestationsmått II	26
IV.3.1	Kreativitet	26
2	Standardprov	27
3	Några sammanfattande resultat	28
IV.4	Studievalet i grundskolan	29
IV.4.1	Val av ämneskurser i åk 8	30
2	Val av tillvalsgrupper i åk 8	31
3	Val av linje i åk 9	33
4	Några sammanfattande resultat	35

		Sid.
IV.5	Skolanpassning	36
IV.5.1	Upplevelse av trivsel	36
2	Upplevelse av meningsfullhet	38
3	Gör ungdomarna sitt bästa i skolan?	39
4	Frånvarotimmar	40
5	Några sammanfattande resultat	41
IV.6	Planer efter åk 9	42
IV.6.1	Vad tänker du göra efter åk 9?	42
2	Hur bestämda är planerna?	44
3	Några sammanfattande resultat	45
IV.7	Studieaspiration	45
IV.7.1	Några sammanfattande resultat	47
IV.8	Upplevelse av egen kapacitet	48
IV.8.1	Några sammanfattande resultat	50
IV.9	Yrkesönsknningar	50
IV.9.1	Några sammanfattande resultat	51
IV.10	Familjestatus	53
IV.10.1	Sammanfattande resultat	54
IV.11	Specialklass eleverna	54
V	RESULTATREDOVISNING II	56
V.1	Standardprov i svenska och matematik i åk 6 och 3	56
VI	VAD HÄNDE SEDAN? UPPFÖLJNING LÄSÅRET 1974/75	60
VII	SAMMANFATTANDE DISKUSSION	61
	REFERENSER	65
	APPENDIX	67

I INLEDNING

I.1. Örebroprojektet

Örebroprojektet är ett tvärvetenskapligt, longitudinellt forskningsprojekt som har till syfte att studera anpassning hos individer från skolåldern upp till vuxen ålder. För närmare beskrivning se Magnusson, Dunér och Zetterblom (1975).

Inom projektets ram studeras två årsklasser ungdomar i Örebro - en pilotgrupp elever födda 1952 och huvudgruppen, elever födda 1955 - från det år de började i sjätte respektive tredje klassen i grundskolan. En ansenlig mängd information har erhållits från huvudgruppen, som består av över 1 000 elever, vid datainsamlingar gjorda 1965, 1968 och 1970-71 medan de gick i grundskolan.

Denna rapport handlar om de ungdomar som inte fortsatte i gymnasieskolan efter genomgången årskurs 9, eller för att vara mera exakt: de ungdomar i huvudgruppen som inte fortsatte i gymnasieskolan det närmaste året efter grundskolans slut. De data som redovisas har huvudsakligen insamlats i årskurserna 8 och 9 dvs 1970 och 1971 men i viss utsträckning också från tidigare år, 1968 och 1965.

I.2. Bakgrund

Utbildningsfrågorna har under senare år i högsta grad varit i blickpunkten i vårt samhälle. En omdaning av skolsystemet har skett och håller på att ske. Från att tidigare ha varit en skola, där ett relativt fåtal välgynnade elever har haft möjlighet att fortsätta sin utbildning efter den obligatoriska skolan, är målsättningen i dag att alla ska ha samma frihet att välja studie- och yrkesinriktning. En av skolans viktigaste uppgifter är att hjälpa den enskilde eleven att tillvarata sina anlag och möjligheter och främja den personliga utvecklingen. Centralt i dagens skola är också att man genom olika åtgärder söker hjälpa elever som

på olika sätt har svårigheter i skolarbetet. Men hur framgångsrik har skolan egentligen varit i att uppnå dessa mål och hur stor är friheten att välja egentligen?

Det heter att vi lever i ett utbildningssamhälle och inte minst genom massmedia bibringas man lätt uppfattningen att så gott som alla ungdomar fortsätter studera efter avslutad grundskola. Så är nu inte fallet även om givetvis fler går vidare till frivilliga påbyggnader ovanpå den obligatoriska skolan idag än för t ex 25 år sedan. Inom Örebroprojektet (Beckne, 1974) har rapporterats att ca 77% av en årsklass elever fortsatte i gymnasieskolan direkt efter grundskolan. Enligt Statistiska Centralbyråns uppgifter (SCB 1973) fortsatte 75% av eleverna som gick ut årskurs 9 1971 i landet som helhet att studera omedelbart efter grundskolan. Av en hel årsklass ungdomar är det således en mindre del som ej fortsätter med studier. Varför fortsätter de inte trots det rika utbud av utbildningsmöjligheter som kännetecknar gymnasieskolan av i dag? Utan tvivel begränsar de härigenom sina framtida yrkesvals-möjligheter. De senaste årens ökade svårigheter på arbetsmarknaden för speciellt ungdomar utan utbildning utöver grundskolan är ett drastiskt exempel härpå. Eftersom detta att sluta skolgången efter årskurs 9 är ett steg med betydelsefulla konsekvenser inte minst för studie- och yrkesvalet, är det av intresse att få belyst hur dessa ungdomar ser på och upplever sin skolsituation i för studievelet relevanta frågor och avseenden.

Man kan fråga sig vad som kännetecknar de ungdomar som väljer att inte fortsätta i gymnasieskolan. Rör det sig om en grupp som under skoltiden dragits med svårigheter och som kan betecknas som mer eller mindre utslagen med svaga skolbetyg och -kunskaper, uttalad skolleda etc? Eller finns det också andra grunder för att inte vilja fortsätta, vilket skulle innebära att den aktuella gruppen är mer heterogen? En viss omvärdering av teoretiska studier har ju på senare år kunnat förmärkas och detta är kanske en faktor att räkna med i sammanhanget. Kanske finns det också ungdomar som av taktiska skäl väljer att inte fortsätta direkt i gymnasieskolan; som t ex räknar med att grundskolebetyget,

eventuellt i kombination med praktisk yrkeserfarenhet, är konkurrenskraftigare för inträde till en attraktiv yrkesutbildning, som tillämpar ett kvoteringsystem vid antagning, än betyg från gymnasieskolan. Eventuellt kan man alltså urskilja olika undergrupper i gruppen som ej fortsätter studera efter grundskolan.

Det är rimligt att anta att det ligger olika skäl bakom ett beslut att inte fortsätta studera direkt efter grundskolan. Ekonomiska orsaker, avsaknaden av utbildningstradition och studie-stöd i hemmet, möjligheten att få ett lockande arbete, skolleda och dåliga betyg som föga uppmuntrar till fortsatt skolgång är några tänkbara exempel. Betygen spelar säkert en ganska betydelsefull roll härvidlag. Och sannolikt är bevekelsegrunderna för att sluta skolan delvis andra för elever med medelgoda till goda betyg än för dem som har dåliga. Att elever med direkt svaga betyg inte är lockade att fortsätta skolan är inte så svårt att förstå och dessutom måste deras valmöjligheter bland gymnasieskolans olika linjer i hög grad vara begränsad. Men hur är det med elever med hyggliga, kanske till och med övergenomsnittliga betyg! Deras konkurrensmöjligheter bör vara ganska goda och flertalet gymnasielinjer stå öppna för dem. Betygen kan ju ses som ett något grovt mått på skolframgång och kan även ge en fingervisning om skolanpassning. Därför kan det vara intressant att särskilt studera dem som har de bästa betygen och således gruppera de aktuella ungdomarna efter betyg.

I.3. Tidigare forskning

Undersökningar som är speciellt inriktade på de grupper som inte fortsätter utbilda sig direkt efter grundskolan är sällsynta i vårt land, även om det finns undantag som vi ska återkomma till. Vi ska inte gå in på de eventuella orsakerna till detta. Här ska bara konstateras att det i dag med de förändringar på skolpolitikens område som genomförts och de ökade krav på vidareutbildning i någon form som ställs och som lett till att en majoritet i dag fortsätter sin skolgång efter grundskolan framstår det som angeläget att få ett grepp om de grupper som väljer arbetslivet framför fortsatt utbildning.

De undersökningar som gjorts har snarare gällt studieavbrott på olika nivåer i skolsystemet och inte heller sådana har i Sverige varit särskilt många. Detta är förvånande om man betänker att det rör sig om ungdomar som på ett eller annat sätt kan anses handikappade jämfört med jämnåriga kamrater - särskilt gäller det studieavbrytare från den obligatoriska skolan. Från USA däremot redovisas en ganska rikhaltig flora av undersökningar om dropouts, som termen där lyder, vilket sannolikt haft sin grund i att studieavbrott till sin omfattning varit ett mycket större problem i det amerikanska samhället än i vårt. Förhållandena i USA och i Sverige är dock i väsentliga avseenden så pass olika (ras- och segregationsproblem, sociala och ekonomiska skillnader av helt andra dimensioner) att resultat från amerikanska dropoutundersökningar måste anses ha begränsad giltighet här även om det givetvis finns åtskilliga gemensamma nämnare.

Mest har undersökningarna gällt studieavbrott från den obligatoriska skolan, men vart efter samhället och arbetslivet ställt större krav på individen har intresset också ökat för undersökningar om studieavbrott från frivilliga påbyggnader ovanpå den obligatoriska skolan. Problematiken med studieavbrott på gymnasienivå är dock delvis annorlunda än på grundskolenivå och allmänt kan nog sägas gälla att studieavbrott är allvarligare för individen ju längre ner i åldrarna det sker.

Ett genomgående drag i resultaten från de amerikanska undersökningarna är den heterogena bilden av studieavbrytarna, något som också har giltighet här i Sverige. Visserligen har man funnit samband mellan studieavbrott och olika faktorer som t ex svag begåvning, men det har visat sig svårare att avgöra vilka faktorer som är de mest avgörande i sammanhanget. "The dropout profile" kan sägas bestå av faktorer som har att göra med individen själv, med skolan, med familjen och slutligen också med samhället (Bianchi, 1959) och dessa bildar tillsammans ett mycket komplext mönster. Det förtjänar dock särskilt framhållas att modern forskning i hög grad har kommit att peka på de sociala bakgrundsfaktorernas tyngd när det gäller skolframgång och förekomsten av studieavbrott. "Det sociala arvet" har visat sig ha

stor betydelse trots olika utbildningsreformer här och på andra håll i världen. Här ska bara nämnas Coleman- respektive Plowden-rapporterna (Coleman, 1966; Plowden, 1967) i USA och England. Husén (1972) ger en övergripande framställning av både svensk och utländsk forskning kring den sociala bakgrundens betydelse för utbildningskarriären.

Man kan nu fråga sig om inte parallellen haltar en smula mellan studieavbrytare och ungdomar som går ut direkt i arbetslivet efter grundskolan? De senare har ju en fullbordad grundutbildning bakom sig och har alltså inte avbrutit en skolgång, kan starta från en av samhället satt acceptabel utbildningsnivå och behöver inte känna sig underlägsna kunskapsmässigt. Men stämmer det verkligen? Bli det inte något av tomma ord mot bakgrund av t ex ungdomsarbetslösheten i dag! Den ökade efterfrågan på utbildning i vårt samhälle har under de senaste decennierna mötts bl a med en avsevärt förlängd skolplikt, men man måste ändå ställa sig ganska tveksam till om grundskoleutbildning räcker för det komplicerade samhällslivet av idag och i morgon. Vidareutbildning uppfattas sannolikt av de flesta som någonting nödvändigt, mer eller mindre som ett krav. Sett ur bl a detta perspektiv kan den grupp som föreliggande undersökning gäller betraktas som ett slags studieavbrytare. Och man ska ha klart för sig att gruppen grundskoleutbildade i en framtid blir de lägst utbildade i vårt samhälle.

I.3.1 S v e n s k f o r s k n i n g o m s t u d i e a v b r y t a r e

När det gäller studieavbrott från den obligatoriska skolan har inom ramen för Örebroprojektet studerats ett 30-tal pojkar som slutade sin skolgång före utgången av årskurs 9 (Persson, 1972).

- Att studien endast rörde pojkar beror på att den kom att utvecklas ur en kriminologisk undersökning som endast omfattade pojkar. För övrigt befanns antalet studieavbrytande flickor vara mycket litet. - Som bekant är skolmyndigheterna numera ytterst restriktiva med att ge tillstånd till att sluta skolan i förtid och i de flesta fall är det sannolikt en sista utväg ur en mycket besvärlig elevsituation.

Detta för med sig att studieavbrytare från grundskolan blivit allt mer "avvikande". Resultaten från undersökningen ger bilden av en i väsentliga avseenden handikappad grupp pojkar. De kom nästan genomgående från socialgrupp 3 och i högre grad än kamraterna från ofullständiga hem. Både beträffande hemmiljö och skolsituation redovisades svårigheter som tydligt skiljde dem från övriga elever i årskursen (i högre grad inkonsekvens i uppfostran, fler föräldrar med personliga problem, pojkarna uppvisade lägre betyg och begåvning, uttalade läs- och skrivsvårigheter - särskilt påfallande var den låga läsförmågan -, betecknades som "mer eller mindre omöjliga att ha i skolan" etc). Vad som särskilt betonas i undersökningen är den avgörande betydelsen som föräldrarnas och därmed den unges attityd till utbildning hade för studieavbrottsfrekvensen. De erhållna resultaten överensstämmer i stort med dem som erhållits på andra håll, i Sverige främst Emanuelsson (1970) och Jiveskog (1972).

Undersökningar om studieavbrott huvudsakligen på gymnasienivå pågår också inom Örebroprojektets ram. Hittills föreligger resultat i en rapport av Beckne (1974) och ytterligare resultat är att vänta. Beckne redovisar att av de 77% av Örebroprojektets huvudgrupp som efter utgången av årskurs 9 fortsatte i gymnasieskolan var det 14,8 % som avbröt studierna under det första läsåret. (Studieavbrott definieras som avbrott från påbörjad gymnasial utbildning under pågående kurs i svensk gymnasieskola. Har elev infunnit sig till första skoldagen bedöms utbildningen som påbörjad.) Den största andelen avbrott förekom på de praktiska linjerna och den minsta på de mest teoretiska. Några könsskillnader i avbrottsfrekvens kunde inte påvisas. Inte heller redovisades det några skillnader mellan studieavbrytarna och övriga beträffande betyg, varför misslyckade skolprestationer inte i första hand tycktes utgöra orsaken till studieavbrott. Vidare framkom att döma av enkätsvar i årskurs 1 att ca 25% av den totala årskursen inte trivdes i skolan och utgjorde en s k svagmotiverad eller skoltrött grupp. En kärna av denna bestod av studieavbrytarna. Närmare analyser av orsakssammanhangen bakom föreligger ännu inte utan blir nästa led i undersökningen, men i rapporten pekar man på

faktorer som antas ha särskild betydelse för problemkomplexet skoltrötthet och studieavbrott, som bl a bristande information om gymnasieskolan, alltför skolbetonad utbildning, otillräckliga elevvårdande resurser, bristande stödundervisning och inte minst brist på stimulans eller stöd från hemmet.

I det s k Västmanlandsprojektet följde Lundman (1972) upp de elever i länet som gick ut grundskolan 1966, och när det gäller studieavbrottsproblematiken har man erhållit resultat som i mycket överensstämmer med dem man erhållit på andra håll. En svårighet har dock varit olikheter i definitionen av studieavbrott, vilket givetvis försvårar jämförelser. Lundman redovisar att 8 % av gymnasieeleverna (gamla gymnasiet) avbröt sina studier, varav hälften avbröt all utbildning för gott. Av fackskoleeleverna var det 17% som avbröt studierna och 10% upphörde definitivt med all vidareutbildning. Något samband mellan kön och studieavbrottsbenägenhet kunde inte påvisas, inte heller fann man några generella samband i fråga om betyg mellan studieavbrytare och övriga i gymnasiegruppen. Socialgruppsstillhörighet visade sig däremot ha betydelse; ju lägre socialgrupp desto större tendens till studieavbrott. Också här framkom alltså att sociala bakgrundsfaktorer är av vikt för de ungas vidareutbildningsmöjligheter; bl a visade sig föräldrarna till studieavbrytande elever på gymnasiet ha lägre studieambitioner än övriga föräldrar. Beträffande studieavbrottsundersökningar i övrigt hänvisas till litteraturgenomgångar hos Emanuelsson (1970), Beckne (1974) och Persson (1972).

I.3.2 U n g d o m a r s o m i n t e g å r v i d a r e e f t e r g r u n d s k o l a n

En delstudie inom den tidigare nämnda Västmanlandsprojektet (Carlsten, 1974) rapporterar om en uppföljning av elever som inte fortsatte med någon form av skolgång direkt efter årskurs 9 utan i stället valde att yrkesarbeta. Undersökningsgruppen bestod av 913 ungdomar, dvs en del av den totala årsklassen som gick ut årskurs 9 1966 inom Västmanlands län, och dessa följdes sedan upp 1968 och 1970, således 4 1/2 år efter avslutad grundskola. Man fann att dessa ungdomar i högre grad kom från socialgrupp 3, i

högre grad hade föräldrar som endast hade folkskoleutbildning, i större utsträckning hävdade sig sämre i begåvningsstest, i högre grad hade gått på de praktiska linjerna i årskurs 9 och i högre utsträckning kom från glesbygd än sina kamrater som fortsatte med utbildning direkt efter grundskolan. Grupperna skiljde sig där-
emot inte åt beträffande könsfördelningen. Ett ganska betydande bortfall är en svaghet i undersökningen, men efter en analys av bortfallet har man ansett sig kunna skatta att ca 10 % av den to-
tala undersökningsgruppen sökt sig till allmänteoretiska studier (allt från fackskola och folkhögskola till universitet), 25-30% hade skaffat sig yrkesinriktad utbildning (yrkes- och företagssko-
lor mm) medan 60-65% saknade formell utbildning över grundskola.

I Becknes studieavbrottsundersökning kom det tack vare ar-
betsrutinen fram vissa informationer och iakttagelser rörande
den grupp ungdomar det här gäller. Beckne följde upp hela huvud-
gruppen i Örebroprojektet ett år efter grundskolans slut och kom
således att identifiera den aktuella gruppen genom kontakt per
telefon med ungdomarna eller deras föräldrar. De informationer
som därvid framkom bildar till viss del utgångspunkten för denna
undersökning och redovisas också främst under Utgångsdata i re-
sultatdelen sid 18 .

I.3.3 Nå g o t o m s t u d i e - o c h y r k e s v a l s p r o - c e s s e n

Studie- och yrkesvalsfrågorna blir av naturliga skäl av
intresse i denna undersökning inte minst för att de självklart är
centrala för den grupp ungdomar som det här gäller. Mot slutet
av grundskoletiden tvingas ju individen, kanske för första gång-
en, att fatta konkreta och realistiska beslut om sin yrkesmässiga
framtid - framför allt gäller det dem som väljer att sluta skolan.
Hur denna process går till och vilka faktorer som har betydelse
i sammanhanget finns det åtskilliga teorier om, men det skulle
föra för långt att presentera hela det teoretiska fältet. Men då
studie- och yrkesvalsprocessen har studerats ingående inom ramen
för Örebroprojektet synes det befogat med några ord om den teore-
tiska ram som kommit till användning, eftersom den givetvis kommit

att påverka konstruktionen av de yrkesenkäter som utarbetats och som kommit till användning i denna undersökning.

Den inom projektet tillämpade 2-stegsmodellen för valbe- teende har utarbetats av Dunér (1972). Det slutgiltiga valet av ett yrke går enligt de flesta s k karriärutvecklingsteorier via flera tidigare valsituationer. Första ledet i varje val innebär en begränsning av de valalternativ som finns. En del val faller bort eftersom de är okända för individen. Andra alternativ åter faller bort därför att de inte är acceptabla för individen av en eller annan anledning, t ex könsrolls föreställningar eller lik- nande. De kvarvarande alternativen - de kända och de acceptabla - kan därefter indelas i aktuella och mindre aktuella, t ex på grund av tillfälligheter som lokala utbildningsmöjligheter eller arbets- marknadsläget. Nästa steg i valprocessen består av en medveten bedömning om de återstående valalternativen och de egna förut- sättningarna och behoven. Individen söker bilda sig en uppfatt- ning om de krav som ställs i de olika yrken som det gäller och om hur väl de kan motsvara de behov han har. Mot detta ställs så individens bedömning om den egna kapaciteten och de egna behoven. Det handlar här således om ett slags matchningsförfarande i syfte att nå största möjliga överensstämmelse mellan å ena sidan yrkes- krav och möjligheter till behovstillfredsställelse och å andra sidan egna förutsättningar och behov.

Mer om den Dunérska matchningsmodellen och dess tillämpning återfinns förutom hos författaren själv hos Hjortzberg-Nordlund, Marnell (1974).

II SYFTE

Syftet med undersökningen kan sägas vara tvåfaldigt:

1. Ge en deskriptiv bild av de ungdomar som ej direkt fortsatte sin skolgång efter avslutad grundskola åren 1971. Hur såg de på sin skolsituation och sina studie- och yrkesvalmöjligheter? Hur hävdade de sig betygs- och begåvningsmässigt, vad gäller baskunskaper m m, jämfört med dem som fortsatte i gymnasiet?

2. Utifrån den deskriptiva redovisningen söka belysa tänkbara orsaker till att eleverna slutade sin skolgång.

III UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

III.1 Undersökningsvariabler

I enlighet med syftet uttryckt i det föregående har undersökningsvariablerna valts så att de ger en viss allmän bild av främst prestationer, skolanpassning, karriärvägar och attityder till studie- och yrkesvalsfrågor som de tog sig uttryck i 15-16-årsåldern, dvs i årskurserna 8 och 9 i grundskolan.

De variabelgrupper som använts är följande:

Prestationer

Studievalet i grundskolan

Skolanpassning

Planer efter årskurs 9

Studieaspiration

Upplevelse av egen kapacitet

Yrkesönskningar

Familjestatus

I övrigt, se se under Undersökningsinstrument..

Baskunskaperna, som här har mätts med standardprov i svenska och matematik, har därutöver ägnats ett specialstudium i den bemärkelsen att ungdomarnas prestationer även från tidigare år har belysts, dvs från årskurserna 6 och 3.

III.2 Undersökningsinstrument

De data som redovisas i undersökningen har till största delen hämtats dels från två enkätundersökningar angående studie- och yrkesvalet i årskurserna 8 och 9 och dels från prestationsmätningar i samma årskurser. Vissa uppgifter har också hämtats från andra källor, vilket framgår av följande instrumentredovisning.

Yrkesenkät 1970 består av 28 frågor. Av dessa användes 9 frågor rörande skolanpassning, studievalet m m. Enkäten gavs i åk 8.

Yrkesenkät 1971 består av 31 frågor. Av dessa användes 9 frågor rörande skolanpassning, studie- och yrkesplaner efter åk 9 etc. Enkäten gavs i åk 9.

Föräldraenkät 1971 består av 11 frågor, varav några berör föräldrarnas utbildning och yrke. Utifrån detta bestämdes familjens utbildningsnivå dvs familjestatus.

WIT III är ett intelligenstest av faktortyp med fyra deltest: Analogier, Motsatser, Sifferkombinationer och Pussel. Westrin (1969) rapporterar en reliabilitet för summapoäng på 0,93. Testet gavs i åk 8, 1970.

Rubriker och Pukort är båda kreativitetstest som anses mäta verbal divergent produktionsförmåga. Reliabiliteten har i det förra fallet av Holmqvist (1971) uppskattats till 0.92 och i det senare fallet av Ekvall och Holmquist till mellan 0.87 och 0,95. Testet gavs i åk 9, 1971.

Standardprov i svenska och matematik gavs i åk 8, åk 6 och i åk 3 åren 1970, 1968 resp 1965. Endast standardprov i svenska redovisas från åk 8.

Betyg. Betygsmedelvärde beräknades på samtliga betyg oavsett linje, i såväl åk 8 som åk 9, 1970 och 1971.

Frånvarotimmar per läsår beräknades i åk 8, 1970. Viss försiktighet måste iakttagas vid tolkningen, då skolans bokföring i en del fall visat sig vara något opålitlig ; det gäller särskilt elever som haft hög frånvaro.

III.3 Undersökningsgrupp

Föreliggande undersökning omfattar de ungdomar i Örebroprojektets huvudgrupp (födelseår 1955), som inte fortsatte i gymnasieskolan efter att ha gått ut åk 9 våren 1971. För att definiera mer exakt: de ungdomar av huvudgruppen som det närmaste året efter utgången av åk 9 inte var eller hade varit inskrivna i gymnasieskolan inom Örebro skolor.

De ungdomar som ej återfanns i gymnasieskolan kontaktades samtliga per telefon i en uppföljning sommaren 1972 (Beckne, 1974).

Ovan gjorda avgränsning av undersökningsgruppen innebär att de aktuella ungdomarna definitivt eller tillfälligt slutat sin skolgång i och med grundskolan. Det är naturligtvis väl tänkbart och även troligt att en del av dem fortsatte i gymnasieskolan efter uppföljningen 1972, vilket i och för sig inte gör denna undersökning mindre intressant. Det har inte varit möjligt och inte heller avsikten att inom ramen för denna undersökning närmare följa upp denna grupp efter 1972 annat än för den mer summariska registerkontroll varom talas i kapitel VI. Inom Örebroprojektet är dock uppföljningsundersökning rörande pilotgruppen (födelseår 1952) på väg. Viss preliminär information från denna talar också för att ett antal elever återupptar studier efter en tid.

Totalt gick 1187 ungdomar tillhörande Örebroprojektets huvudgrupp ut åk 9 i Örebro skolor våren 1971 (Beckne, 1974). Vid den nämnda uppföljningen ett år senare redovisas att 198 ungdomar valt att gå ut i arbetslivet efter grundskolan, dvs 16,7 % av huvudgruppen dvs av alla dem som gick ut åk 9. Huvudgruppens sammansättning ett år efter grundskolans slut kan avläsas i tabell 1 i appendix.

Av de 198 ungdomarna som gick ut i arbetslivet efter skolan har 4 st fallit bort, dvs ett mycket litet antal. Återstår 194 ungdomar fördelade på 81 pojkar och 113 flickor, vilka således utgör de ungdomar som främst är av intresse för denna undersökning. Av dessa har 17 st betecknats som specialklassel elever (11 pojkar och 6 flickor) och har här kommit att bilda en egen referensgrupp. Vissa jämförelser bl a avseende betyg försvåras nämligen om specialklassel eleverna utan vidare ingår i undersökningsgruppen. Som specialklassel elever definieras de som i någon eller några av årskurserna 3, 6 och 8 gått i hjälp- eller läsklass.

	Pojkar	Flickor	Summa
Specialklassel elever	11	6	17
9-slutare	70	107	177
Hela undersökningsgruppen	81	113	194

I syfte att få belyst betygens eventuella roll för skolanpassning m m har en indelning av undersökningsgruppen skett på grundval av medelbetyget i åk 9. Härvid har medelbetyget för samtliga ämnen på alla linjer i avgångsklassen beräknats. Detta förfarande medger givetvis inte några exakta betygsjämförelser och det är heller inte avsikten. Medelbetyget från åk 9 ger dock ett hyggligt mått på skolframgång men framför allt utgör det grunden för intagningen i gymnasieskolan och är alltså mycket betydelsefullt för ungdomarnas vidareutbildningsmöjligheter.

Indelning har skett i tre olika betygsgrupper:

- A. Elever med de högsta betygen, dvs betyget 3 och högre. Benämns 3-gruppen.
- B. Elever med betyg mellan 2 och 2,99. Benämns 2-gruppen.
- C. Elever med de lägsta betygen, dvs lägre än 2.00. Benämns 1-gruppen.

Skälen till att just ovanstående gränser mellan betygsgrupperna valts är i huvudsak praktiska. Utgångspunkten var bl a att skilja ut ungdomarna med de högsta betygen och att få en acceptabel storlek på gruppen(rna).

III.4 Jämförelsegrupp

Som jämförelsegrupp har valts de ungdomar i Örebroprojektets huvudgrupp som gick ut årskurs 9 1971 minus ungdomarna i undersökningsgruppen.

Ett tänkbart alternativ hade givetvis varit hela huvudgruppen som jämförelsegrupp. Det framstår dock som rimligt att inte jämföra ungdomarna i undersökningsgruppen med sig själva, vilket till viss del skulle ha blivit fallet om hela huvudgruppen använts. En tanke har också varit att eventuella skillnader mellan undersöknings- och jämförelsegruppen på detta sätt skulle komma till ett tydligare uttryck.

Den jämförelsegrupp som här valts har benämnts G-gruppen. G står för gymnasieelever, dvs de ungdomar som fortsatte i gymnasieskolan, en beteckning som dock inte är till alla delar korrekt.

En liten del av ungdomarna i huvudgruppen (ca 6 %) utgör ett slags restgrupp (utflyttade, ej spårade etc). Se tabell 1 i appendix. Dessa ungdomar har ändock kommit att ingå i G-gruppen. Detta förhållande har bedömts inte kunna få någon avgörande betydelse för resultaten bl a med hänsyn till att den grupp det här är fråga om är så pass stor, närmare 1 000-talet individer.

Ovanstående resonemang om jämförelsegrupper rör främst huvudundersökningen i åk 8 och 9. När det gäller specialstudien om standardprov i åk 6 och 3 har som jämförelsegrupp valts Örebroprojektets huvudgrupp i respektive årskurs minus undersökningsgruppen. Detta innebär att i jämförelsegruppen här kom att ingå även en del ungdomar som visserligen tillhörde projektets huvudgrupp men som inte kom att gå ut åk 9 1971, dvs som försvann ur huvudgruppen på ett eller annat sätt (utflyttade, slutade grundskolan före utgången av åk 9 etc). Det är inte sannolikt att ovannämnda förhållande skulle ha någon nämnvärd snedvridande effekt på resultaten. Kanske kan man dock anta att de här nämnda ungdomarna som inte gick ut årskurs 9 var "negativt selegerade" vad avser undersökningsvariablerna, vilket kan ha fog för sig eftersom i varje fall studieavbrytande pojkar i grundskolan enligt den tidigare berörda undersökningen av Persson (1972) visat sig vara det. I så fall innebär detta att de erhållna skillnaderna mellan undersöknings- och jämförelsegruppen på detta sätt försvagats. Alltså: att skillnaderna i själva verket skulle vara något större än vad de faktiska resultaten ger vid handen.

III.5 Deltagande och bortfall i undersökningsgruppen

Som tidigare redan nämnts var bortfallet mycket ringa när det gällde uttagningen av undersökningsgruppen. Det utgjordes endast av 4 individer från de 198 som Beckne (1974) redovisade hade gått ut i arbetslivet efter åk 9 1971.

Utgångsläget har alltså varit att hela undersökningsgruppen består av 194 ungdomar, varav 177 gått i vanlig klass (9-slutare) och 17 i specialklass, vilka senare fått bilda en egen referensgrupp.

I tabell 1 nedan redovisas i vilken utsträckning data föreligger från de olika datainsamlingar som var aktuella för undersökningsgruppen. Går man bakåt i tiden på det sätt som här har skett finner man att en del data bortfallit. Detta är vanligare ju längre tillbaka i tiden man går, vilket betyder att gruppstorleken varierar från tillfälle till tillfälle.

Tabell 1. Antal deltagande vid datainsamlingarna

	9-slutare		Spec.klasselever		Summa
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	
Åk 9 /1971	69	107	11	6	193
Åk 8 /1970	65	104	10	6	185
Åk 6 /1968	60	92	8	3	163
Åk 3 /1965	49	80	6	2	137

Utöver vad som ovan sagts har man även att räkna med ett s k partiellt bortfall, dvs att data saknas från någon enskild mätning, enstaka frågor är överhoppade etc., vilket inte är ovanligt. Det partiella bortfallet i varje enskild variabel kan man få en uppfattning om genom att jämföra N i den aktuella variabeln i resultattabellen med antalet deltagande i respektive årskurs i tabell 1. Skillnaden utgörs av partiellt bortfall.

Man kan allmänt konstatera att bortfallet i några fall varit relativt stort, vilket också påpekats där det varit aktuellt, men på det hela taget hållits inom mycket rimliga gränser. I rapporter om bortfallsanalyser vid longitudinella studier (bl a av L R Bergman, 1974) framhålls att individer som har kompletta data från flera tidpunkter tenderar att vara "positivt selegerade" med avseende på undersökningsvariabeln. Detta skulle betyda att data från socialt och skolmässigt "negativa" individer skulle vara något underrepresenterade vid datainsamlingarna och det är ett resonemang som skulle kunna ha viss giltighet här. (Text redo-

visas ju högre frånvarofrekvens för undersökningsgruppen åtminstone beträffande flickorna). Slutsatsen blir att de skillnader som här erhållits mellan undersöknings- och jämförelsegrupperna skulle ha förstärkts om något bortfall inte förekommit, något som är värt att komma ihåg vid tolkningen av resultaten. Jämför dessutom diskussionen under 4. om Jämförelsegrupp, sista stycket.

IV RESULTATREDOVISNING I

IV.1 Utgångsdata

IV.1.1 G r u p p b e s k r i v n i n g

I undersökningsgruppen ingår som nämnts 194 ungdomar, vilka utgör 16,7 % av samtliga i Örebroprojektets huvudgrupp som våren 1971 lämnade grundskolan. Detta innebär att omkring 1/6 av hela årsklassen ungdomar - en inte så obetydlig andel således - mer eller mindre frivilligt valde att inte fortsätta i gymnasieskolan, åtminstone inte det närmaste året efter grundskolans slut.

Ser man på åldersfördelningen är flertalet i gruppen ca 88 %, födda 1955 medan övriga, fränsett en individ, har födelseåret 1954.

Undersökningsgruppen utgörs av 81 pojkar och 113 flickor. En majoritet var alltså flickor, 58 %. I huvudgruppen däremot var 49 % flickor och det rör sig således om en skillnad på närmare 10 % mellan grupperna beträffande könsfördelningen. Vad kan det bero på? Är flickor sämre motiverade för utbildning än pojkar eller finns det andra faktorer som spelar in t ex att flickor i högre grad än pojkar väljer yrken som kräver praktik? En viss belysning på problemet kan kanske fås i det följande.

I undersökningsgruppen redovisas 17 specialklassel elever, varav 11 pojkar och 6 flickor. Som specialklassel elev definieras de elever som någon eller några av årskurserna 3, 6 eller 8 gått i hjälp- och/eller läsklass. Dessa ungdomar har hänförts till en egen referensgrupp för att möjliggöra adekvata jämförelser t ex vad gäller betyg. Skulle sedan specialklassel eleverna i undersökningsgruppen vara överrepresenterade jämfört med huvudgruppen, vilket man skulle kunna misstänka, finns än större anledning att behandla dem för sig. Beräkningar visar också att andelen specialklassel elever av ungdomarna som slutade skolan efter åk 9 var 6,7 % medan motsvarande andel av samtliga i huvudgruppen var 5,3 %. En viss överrepresentation av specialklassel eleverna kan alltså sägas ha förelegat. (Beräkningarna genomfördes på elevmaterial från årskurs 6, eftersom bokföringen angående specialklasstillhörigheten i denna årskurs anses mer tillförlitlig än i årskurserna högre upp.)

IV.1.2 U p p f ö l j n i n g e n s o m m a r e n 1 9 7 2

IV.1.2.1 Vart tog ungdomarna vägen sedan de lämnat grundskolan? Detta är givetvis en fråga av största intresse, dvs vad ungdomarna i undersökningsgruppen ägnade sig åt efter skolans slut. Att de inte fortsatte i gymnasieskolan är klarlagt och utgör själva grundvalen för att de ingår i undersökningsgruppen. Men vad ägnade de sig i stället åt? Vid den uppföljande kontakt som togs sommaren 1972, dvs drygt ett år efter skolslutet (Beckne, 1974), inhämtades upplysningar som belyser ungdomarnas situation efter skolans slut. Här ska beröras två frågeområden som togs upp vid det aktuella tillfället varav den ena gäller vad de sysslade med sedan de slutat skolan. Det bör nämnas att det ej gäller någon systematisk redovisning, utan här återges endast de spontana svar som gavs vid intervjun av ungdomarna eller deras föräldrar. I tabell 2 redovisas de olika yrken och arbetsplatser som var aktuella.

Tabell 2. Yrken-sysselsättningar året efter grundskolans slut.
Frekvenser. (Specialklass eleverna medräknade.)

Barnflicka	30
Affärsbiträde	28
Kontorsarbete	10
Tandsköterskeelev	8
Springpojke/mopedbud	9
Privatkurs-praktikantarbete	7
Arbetar på fars firma/affär/gård	5
Bygge	5
Damfrisörskeelev	6
Lagerarbete	5
Skofabrik	4
Hästskötsel	3
Kioskbiträde	3
Sjukbiträde	3
Utsättare	3
Barbiträde	2
Billackeringsbiträde	2
Hemsamarit	2
Slakteri	2
Skogsarbete	2
Paketeringsbiträde	1
Apoteksbiträde	1

forts

Cykelreparatör	1
Dekoratörselev	1
Fruktlager	1
Fönsterputsare	1
Gymnastiklärare	1
Handelsflottan	1
Hushållsarbete	1
I 3	1
I 3 kassa och matportion	1
Kartritäre	1
Kopist	1
Motorlindare	1
Plåtslagare	1
Sjöman	1
Städarbete	1
Sömmerska	1
Tandteknikerlärling	1
Tapetserarlärling	1
Traktorförare	1
Truckförare	1
Biträde utvecklingsstörda barn	1
Övriga ospecificerade arbeten	7
	<hr/>
N	169

Drygt ett 40-tal olika yrken och sysselsättningar var representerade men spridningen kan dock inte sägas vara stor. De mest populära sysselsättningarna var barnflicka och affärsbiträde, vilka tillsammans utgör 1/3 av samtliga här förekommande yrken.

Tabell 3. Verksamhet året efter skolans slut. Procent. (Specialklass eleverna medräknade.)

	Pojkar	Flickor
Arbetar	71,6	72,6
Praktiserar	6,2	15,0
Arbetslös	13,6	12,4
Privatkurs/praktikantarbete	8,6	-
N	81	113

Av tabell 3 framgår att en majoritet (ca 72%) av undersökningsgruppen har betecknats som "arbetande". En mindre andel återfanns i någon form av utbildning utanför gymnasieskolans ram.

6 % av pojkarna och 15 % av flickorna var sysselsatta i praktikarbete, t ex tandsköterskeelev, dekoratörselev etc, och vidare var ett litet antal pojkar (7 st) i privatutbildning kombinerat med praktikarbete. Man kan således konstatera att ett större antal ungdomar var under utbildning i någon form året efter grundskolan än vad som framgår av det faktiska antal som gick vidare till gymnasieskolan.

Ett 25-tal elever kunde betecknas som arbetslösa, ca 13 % av undersökningsgruppen. Deras situation måste ha tätt sig allt annat än ljus. Sjukdom och graviditet fanns bl a med i bilden för en del av dem. I så gott som samtliga fall har dessa ungdomar dessutom varit arbetslösa alltsedan skolslutet.

Det kan vara av intresse att få belyst vilken betydelse betygsnivån eventuellt kan ha för valet av sysselsättning efter grundskolan. I detta syfte grupperades ungdomarna enligt medelbetyg från åk 9 i 3 grupper på det sätt som tidigare redovisats:

3-gruppen = de elever som hade de högsta betygen, dvs
3 och högre

2-gruppen = de elever som hade betyg mellan 2 och 2,99

1-gruppen = de elever som hade de lägsta betygen, dvs
under 2.

Observera att några av grupperna är små, varför försiktighet vid tolkningen av resultaten är befogad.

Tabell 4. Verksamhet året efter skolans slut. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg i åk 9. Procent.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Arbetar	50,0	64,0	69,6	72,1	87,5	78,6
Praktiserar	12,5	32,0	8,7	11,8	-	7,1
Arbetslös	25,0	4,0	10,9	16,2	12,5	14,3
Privatkurs/ praktikantarbete	12,5	-	10,9	-	-	-
N	8	25	46	68	16	14

Trenden här synes vara att ju högre betyg desto färre som betecknas som "arbetande" och desto fler som praktiserade, i vissa fall kombinerat med privatutbildning. Följaktligen skulle man av resultaten att döma vara mer benägen att satsa på utbildning ju högre betyg man har även om man som här inte har satsat på gymnasieskolan.

IV.1.2.2 Sökte ungdomarna till gymnasieskolan?

Vi vet att ungdomarna inte kom att fortsätta i gymnasieskolan det närmaste året efter grundskolans slut. Men hur var deras avsikter medan de fortfarande gick i åk 9 i grundskolan, hur såg planerna ut?

En del av svaren på dessa frågor erhöles också i telefonintervjun 1972. Där efterfrågades om ungdomarna hade sökt till gymnasieskolan eller ej och om de i så fall antagits. Se tabell 5.

Tabell 5. Andel ungdomar i % som sökt gymnasieskolan (specialklass eleverna medräknade)

	Pojkar	Flickor
Ej sökt	70.4	65.5
Sökt men ej antagits	21.0	25.7
Sökt men avböjt	8.6	8.8
N	81	113

Inte oväntat sökte flertalet ungdomar inte till gymnasieskolan och synbarligen saknade de omedelbart intresse för vidareutbildning, åtminstone inom gymnasieskolans ram. Men man kan också vända på det hela: så pass många som 1/3 av denna grupp ungdomar hade ändå sökt gymnasieskolan. Dessa ungdomar hade således mer eller mindre uttalade planer på att gå vidare, något som dock inte kom att sättas i verket det närmaste året efter grundskolan. Man kan anta att de inte kom in på sökt gymnasielinje och/eller var så pass svagt motiverade för att fortsätta att de aldrig kom att påbörja utbildningen. Något fler flickor än pojkar hade sökt gymnasieskolan.

Betygens betydelse i denna variabel kan avläsas i tabell 2 i appendix.

IV.1.3 Några sammanfattande resultat

- Av hela årsklassen ungdomar som gick ut årskurs 9 1971 var det 16,7 % (ca 1/6) som inte fortsatte i gymnasieskolan det närmaste året efter grundskolan.
- En majoritet av ungdomarna i undersökningsgruppen var flickor, 58 %.
- Specialklasseleverna var något överrepresenterade i undersökningsgruppen.
- Ca 13 % av ungdomarna var arbetslösa året efter grundskolan.
- Ca 15 % av ungdomarna hade året efter grundskolan satsat på utbildning i någon form som t ex elevanställning i vissa fall kombinerat med privatutbildning.
- Resterande ungdomar, ca 72 %, arbetade året efter skolslutet.
- Ungdomarna med högre betyg tenderade i högre grad satsa på utbildning i form av elevanställning och privatkurser än de med lägre betyg.
- Ca 1/3 av ungdomarna hade sökt till gymnasieskolan men antingen inte kommit in eller avböjt att börja utbildningen.

IV.2 Några prestationsmått I

Betyg och intelligens är faktorer som visat sig ha betydelse t ex för att förutsäga studieframgång, för val av utbildning m m , och det är givet att dessa faktorer var för sig är av central betydelse när det gäller att beskriva den grupp ungdomar det här är fråga om och när det gäller att analysera eventuella skillnader mellan dem och de ungdomar som valde att fortsätta med gymnasieutbildning efter grundskolan.

IV.2.1 B e t y g

Här har beräknats medelbetyg i åk 8 och åk 9 i samtliga ämnen oavsett linje och tillvalsgrupp. Som nämnts medger detta förfaringsätt inga exakta betygsjämförelser men det är heller inte nödvändigt för det aktuella syftet.

Tabell 6. Medelbetyg åk 8 och åk 9. Medelvärde och spridning.

	Åk 9			Åk 8		
	M	s	N	M	s	N
9-slutare						
Pojkar	2.30	0.55	70	2.38	0.44	51
Flickor	2.57	0.53	107	2.46	0.54	80
G-gruppen						
Pojkar	2.96	0.73	507	2.98	0.73	422
Flickor	3.32	0.65	463	3.22	0.65	339
Signifikansnivå	pojkar	p < 0.001		p < 0.001		
	flickor	p < 0.001		p < 0.001		

Tabell 6 ovan visar klart signifikanta skillnader i medelvärden mellan grupperna både i åk 8 och åk 9. I åk 9 rör det sig om 0,6 - 0,7 betygsenheter. Spridningen i undersökningsgruppen är något mindre än för jämförelsegruppen. Sålunda låg 9-slutarna inte oväntat klart sämre till i betygshänseende och det ger stöd åt antagandet att betygen spelar en väsentlig roll för valet av fortsatt utbildning. I båda grupperna har flickorna hävdats sig klart bättre. Ändå är det fler flickor än pojkar som föredrog att sluta skolan efter grundskolan, vilket vi konstaterat i det föregående!

IV.2.2 I n t e l l i g e n s

Det mått på intelligens som använts var WIT III, vilket anses vara ett verbalt laddat intelligenstest.

Tabell 7a. WIT III, summa stanine. Åk 8, 1970.

	M	s	N
9-slutare			
Pojkar	3.7	1.7	63
Flickor	3.7	1.6	100
G-gruppen			
Pojkar	4.4	2.0	504
Flickor	5.1	1.8	464
Signifikansnivå	pojkar	p < 0.01	
	flickor	p < 0.001	

Att döma av tabell 7a hävdade sig undersökningsgruppen klart sämre än jämförelsegruppen. Skillnaderna var signifikanta för bägge könen. När ungdomarna fördelas på olika betygsgrupper (se tabell 7b nedan) noteras som väntat att den högsta betygsgruppen också redovisade högsta medelvärdet beträffande intelligens. Åtskilliga forskare bl a Thorndike & Hagen (1964) har visat på att det råder ett betydande samband mellan betyg och intelligens.

Tabell 7b. WIT III, summa stanine. Åk 8, 1970. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	M	s	N
3-grupp			
Pojkar	4.3	2.0	7
Flickor	4.3	1.7	24
2-grupp			
Pojkar	3.6	1.8	43
Flickor	3.6	1.6	62
1-grupp			
Pojkar	3.8	1.5	13
Flickor	3.2	1.4	14

Intressantare är det då att notera att pojkarna i den högsta betygsgruppen uppnådde ett medelvärde beträffande intelligens som ligger i nivå med jämförelsegruppens pojkar. Flickorna med de högsta betygen nådde däremot inte alls upp till jämförelsegruppens nivå. Observera dock att antalet pojkar i den högsta betygsgruppen är mycket litet, vilket givetvis utgör ett osäkerhetsmoment vid bedömningen av resultaten.

IV.2.3 Några sammanfattande resultat

- Ungdomarna i undersökningsgruppen visade sig ha signifikant lägre betyg i såväl årskurs 8 som årskurs 9 än jämförelsegruppen. Genomsnittsbetyget låg på 2,3 för pojkarna och 2,6 för flickorna i sista årskursen medan för jämförelsegruppen gällde 3.0 respektive 3.3.

- Flickorna låg således på en klart högre betygsnivå i båda grupperna.
- Även beträffande intelligens, mätt med WIT III, låg 9-slutarna signifikant lägre än jämförelsegruppen. Medelvärdet låg på 3.7 stavnine för bägge könen mot 4.4 för pojkarna och 5.1 för flickorna i jämförelsegruppen.
- Av ovan kan man dra slutsatsen att det tydligen endast är de mer begåvade flickorna som vågade ta steget över i gymnasieskolan. Pojkarna ställde inte lika stora krav på sin intelligens för att gå vidare.
- Som väntat redovisade ungdomarna med högre betyg också högre genomsnittlig intelligens än de med lägre betyg.

IV.3 Några prestationsmått II

IV.3.1 K r e a t i v i t e t

I undersökningen har i årskurs 9 använts två test på kreativitet nämligen Pukort och Rubriker. Dessa kan sägas vara verbala divergenta produktionstest, vilket innebär att kreativitet likställs med divergent produktionsförmåga.

Tabell 8a. Pukort och Rubriker. Medelvärde och spridning. Åk 9, 1971.

	Pukort			Rubriker		
	M	s	N	M	s	N
9-slutare						
Pojkar	24.4	13.4	52	16.3	6.3	58
Flickor	28.0	13.1	85	17.0	6.1	92
G-gruppen						
Pojkar	31.0	15.0	437	17.7	7.5	471
Flickor	32.7	12.8	408	19.5	7.0	430
Signifikansnivå	pojkar $p < 0.01$			nej		
	flickor $p < 0.01$			$p < 0.01$		

I tabellen ovan framträder signifikanta skillnader mellan ungdomarna i undersökningsgruppen och jämförelsegruppen med undantag av pojkarna i testet Rubriker. Medelvärde låg dock även i det senare fallet på lägre nivå än jämförelsegruppen.

Studerar man betygens betydelse för prestationerna i nämnda kreativitetstest (se tabell 8b nedan) noteras att ungdomar med högre betyg också tenderade få bättre resultat på kreativitetstest och vice versa.

Tabell 8b. Pukort och Rubriker. Medelvärde och spridning.
Åk 9, 1971. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	Pukort			Rubriker		
	M	s	N	M	s	N
3-grupp						
Pojkar	26.4	6.6	7	15.6	2.9	7
Flickor	29.6	15.4	22	18.3	7.2	23
2-grupp						
Pojkar	24.1	15.0	35	17.2	6.3	39
Flickor	27.5	12.5	51	16.9	5.8	56
1-grupp						
Pojkar	24.1	11.7	10	13.8	7.3	12
Flickor	26.8	12.0	12	15.4	5.1	13

IV.3.2 Standardprov

Tabell 9a. Standardprov, svenska. Åk 8, 1970. Medelvärde och spridning.

	M	s	N
9-slutare			
Pojkar	38.8	12.4	54
Flickor	44.9	11.5	88
G-grupp			
Pojkar	48.8	15.5	411
Flickor	55.5	13.7	407

Signifikansnivå pojkar $p < 0.001$
flickor $p < 0.001$

Resultaten från standardprov i svenska från åk 8 kan avläsas i tabell 9a ovan. Här noteras också tydliga signifikanta skillnader mellan grupperna. 9-slutarna hävdade sig ett 10-tal poäng sämre än jämförelsegruppen och detta gäller för bägge könen. Flickorna låg signifikant högre än pojkarna i båda grupperna.

När ungdomarna fördelas på olika betygsgrupper (se tabell 9b nedan) redovisas inte oväntat att den högsta betygsgruppen också hade det högsta medelvärdet i fråga om standardprov i svenska. Att samband föreligger mellan standardprov och betyg är ju givet med tanke på provens roll för betygssättningen. Noteras kan dock här att ungdomarna i den högsta betygsgruppen inte nådde upp till genomsnittet för ungdomarna i jämförelsegruppen.

Tabell 9b. Standardprov, svenska. Åk 8, 1970. Medelvärde och spridning. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	M	s	N
3-grupp			
Pojkar	44.8	10.3	5
Flickor	48.8	12.9	22
2-grupp			
Pojkar	38.1	12.4	38
Flickor	44.6	11.0	56
1-grupp			
Pojkar	38.5	13.4	11
Flickor	37.9	7.8	10

IV.3.3 Några sammanfattande resultat

- Ungdomarna i undersökningsgruppen hävdade sig sämre än jämförelsegruppen i de här använda kreativitetstesten. Skillnaderna var signifikanta med undantag av pojkarna i testet Rubriker.
- Ungdomar med högre betyg tenderade att få bättre resultat på kreativitetstest och vice versa.
- 9-slutarna redovisar signifikant lägre resultat i fråga om standardprov i svenska i åk 8 än jämförelsegruppen.
- Flickorna hävdade sig bättre än pojkarna i båda grupperna (standardprov).

IV.4 Studievalet i grundskolan

Som nämnts har det svenska skolsystemet varit inne i ett skede av starka förändringar på senare år. Innan en belysning ges av den aktuella gruppens studieval kan det vara befogat med några fakta rörande grundskolans högstadium och dess organisation.

Enligt den läroplan som gällde vid tidpunkten för de aktuella undersökningarna i åk 8 och 9 1970 respektive 71 förekom viss valfrihet beträffande inriktning som är större än vad som råder för närvarande. Härvid avses det faktum att eleverna fick välja mellan vissa alternativa tillvalsgrupper och ämneskurser i årskurserna 7 och 8 även om de gick kvar i sammanhållna klasser. I åk 9 däremot skedde en uppdelning på linjer med olikartad inriktning. Örebroprojektets huvudgrupp tillhörde den sista årsklass som följt den gamla organisationen. Enligt den nya läroplanen hålls klasserna samman även i åk 9 med valfrihet endast för ett fåtal ämnen.

Det sätt varpå ungdomar gör sina studieval på grundskolans högstadium speglar rimligen en del om hur den unge ser på sina möjligheter och på framtiden. Väljer hon mer allmän-teoretiska ämnen och tillvalsgrupper som pekar på ett längre utbildningsperspektiv med högre teorikrav eller väljer hon mer praktiska alternativ, eventuellt yrkesspecifika ämnen?

I föreliggande undersökning valde ungdomarna linje i åk 9. Men linjevalet styrs i sin tur av val som skett tidigare på högstadiet beträffande tillvalsgrupper m m. Har man valt mer praktiska ämneskombinationer tidigare är det svårare med tanke på t ex bristen på förkunskaper etc, om än inte omöjligt att välja en teoretisk linje i åk 9. Enligt Dunér (1972) tenderar en stor andel, ofta en majoritet av ungdomarna i dagens skola, att välja de teoretiska ämnes- och linjealternativen i första hand. Detta många gånger kanske inte främst på grund av intresse för teoretiska ting utan för att härigenom bevara största möjliga valfrihet när det gäller framtida studie- och yrkesval.

Hur förhåller det sig då i de här omtalade avseendena med de ungdomar som slutar sin skolgång efter grundskolan?

IV.4.1 Val av ämneskurser i åk 8

Tabell 10a nedan visar hur undersökningsgruppen fördelade sig beträffande valet av ämneskurser.

Tabell 10a. Fördelning i procent av elever på ämneskurser i engelska och matematik i åk 8, 1970

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
Särskild kurs i engelska och matematik	14.0	23.0	59.4	66.7
Särskild kurs i engelska och allmän kurs i matematik	20.0	20.7	7.9	15.0
Allmän kurs i engelska och särskild kurs i matematik	14.0	6.9	8.6	1.7
Allmän kurs i engelska och matematik	52.0	49.4	24.1	16.6
N	50	87	431	421

Skillnaderna mellan 9-slutarna och jämförelsegruppen är påfallande. Det mest valda alternativet för de förstnämnda är allmän kurs i engelska och matematik (52 % av pojkarna och 49 % av flickorna) och för den sistnämnda gruppen särskild kurs i båda dessa ämnen (59 % av pojkarna och 66 % av flickorna). Flickorna tenderade att i högre grad än pojkarna välja de mer teoretiska alternativen.

Tabell 10b nedan visar hur betyget påverkar valet av ämneskurser. Här är också en tendens framträdande. Ungdomar med de högsta betygsmedelvärdena valde i högre utsträckning de teoretiskt mer krävande ämneskurserna och de med de lägsta betygen valde i högre grad allmänna ämneskurser. Observera att vissa av betygsgrupperna är små, varför försiktighet vid tolkningen är befogad.

Tabell 10b. Fördelning i procent av elever på ämneskurser i engelska och matematik i åk 8, 1970. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Särskild kurs i engelska och matematik	16.7	47.4	12.5	17.9	16.7	8.3
Särskild kurs i engelska och allmän kurs i matematik	33.3	15.8	25.0	21.4	-	25.0
Allmän kurs i engelska och särskild kurs i matematik	16.7	5.3	6.3	8.9	33.3	-
Allmän kurs i engelska och matematik	33.3	31.6	56.3	51.8	50.0	66.7
N	6	19	32	56	12	12

IV.4.2 Val av tillvalsgrupp i åk 8

Resultaten när det gäller tillvalsgrupperna går i samma riktning. Se tabell 11a och b. Det teoretiskt mest betonade alternativet valdes av 16 % av pojkarna och 30 % av flickorna i 9-slutargruppen, medan motsvarande andel i jämförelsegruppen var inte mindre än 52 % av pojkarna och 72 % av flickorna. 9-slutarna valde vidare i relativt hög grad alternativ 3 och för pojkarnas del alternativ 4 som innehåller ämnet teknisk orientering. I jämförelsegruppen fanns ingen tillvalsgrupp som var tillnärmelsevis så attraktiv som det mest valda alternativ 1.

Ett studium av betygens betydelse i sammanhanget bekräftar i stort tidigare trend, dvs att ungdomar med högre betyg tenderade i högre grad välja de mer teoretiska alternativen och vice versa. Tydligast noteras detta när det gäller det teoretiskt mest krävande alternativ 1. I övrigt valdes alternativ 3 i hög grad av flickorna och alternativ 4 av pojkarna och för båda könen gäller att detta skedde i stort sett oberoende av betygsnivån.

Tabell 11a. Fördelning i procent av elever på tillvalsgrupper i åk 8, 1970

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
1. Tyska/franska andra årets kurs	16.4	30.3	52.7	72.8
2. Tyska/franska ny- börjarkurs + engelska	-	1.1	1.7	0.5
3. Tyska/franska mindre kurs + engelska + maskinskrivn	23.6	44.9	14.0	17.4
4. Teknisk orientering + engelska	36.4	1.1	19.9	-
5. Handelskunskap + engelska + tyska/franska mindre kurs	5.5	7.9	1.7	2.1
6. Hemkunskap/musik och teckning + engelska	-	1.1	0.6	0.5
7. Slöjd + maskinskrivn + engelska	5.5	11.2	3.7	6.6
8. Slöjd/hemkunskap/teckning och musik + maskinskrivn	-	2.2	0.4	0.2
9. Verkstadsarbete/hemkunskap	12.7	-	5.2	-
N	55	89	463	426

Tabell 11b. Fördelning i procent av elever på tillvalsgrupper i åk 8, 1970. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
1. Tyska/franska andra årets kurs	20.0	42.1	17.1	31.0	13.3	8.3
2. Tyska/franska nybör- jarkurs + engelska	-	-	-	1.7	-	-
3. Tyska/franska mindre kurs + engelska + ma- skinskrivning	40.0	36.8	25.7	48.3	13.3	41.7
4. Teknisk orientering + engelska	40.0	5.3	37.1	-	33.3	-
5. Handelskunskap + engel- ska + tyska/franska mindre kurs	-	5.3	-	6.9	20.0	16.7
6. Hemkunskap/musik och teckning + engelska	-	5.3	-	-	-	-
7. Slöjd + maskinskrivn + engelska	-	5.3	8.6	10.3	-	25.0
8. Slöjd/hemkunskap/teck- ning och musik + ma- skinskrivning	-	-	-	1.7	-	8.3
9. Verkstadsarbete/hem- kunskap	-	-	11.4	-	20.0	-
N	5	19	35	58	15	12

IV.4.3 Val av linje i åk 9

Ungdomarnas fördelning på linjer i sista årskursen redovisas i tabell 12 nedan.

Här framkom samma tendens som vid tidigare val i åk 8. Det är visserligen åtskilliga ungdomar i 9-slutargruppen som valde de mellanteoretiska linjerna 9 h och 9 t men övervikten för de teoretiska linjerna är ändå mycket markerad i jämförelsegruppen. Framförallt skiljer sig grupperna åt beträffande val av 9 g. Mindre än 10 % av 9-slutarna valde 9 g mot hälften i jämförelsegruppen, åtminstone rörande flickorna. Könsskillnaderna gör sig också här gällande. De tekniska linjerna valdes i första hand av pojkar och i undersökningsgruppen 9 h och 9 ht av flickorna.

En uppdelning i grupper enligt medelbetyg ger i denna variabel ingenting nytt, varför resultaten redovisas i tabell 3 i appendix.

Tabell 12. Fördelning i procent av eleverna på linjer i åk 9

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
9 g	10.0	7.5	41.7	55.7
9 h	15.7	33.6	16.9	23.0
9 t	40.0	0.9	21.7	0.2
9 m	2.9	6.5	1.4	0.9
9 s	-	19.6	1.2	11.2
9 pr	5.7	0.9	1.2	0.2
9 tp	17.1	-	13.0	-
9 ha	8.6	4.7	2.3	3.0
9 ht	-	26.2	0.6	5.8
N	70	107	515	465

Viss uppfattning om orsakerna bakom valet av linje i åk 9 ges i tabell 13. Därav framgår att alternativen 2 och 3 var betydelsefullast för både undersöknings- och jämförelsegrupperna. Detta innebär att valet bestämdes främst av intresse för ämnena på ifrågasvarande linje samt av tilltron till de egna möjligheterna att kunna klara att läsa de ämnen det gäller. Relativt betydelsefulla framstod också alternativ 1 och 4, men för 9-slutarnas del i signifikant mindre utsträckning. Av resultaten att döma var föräldrarnas inställning i stort sett betydelselös för linjevalet. I synnerhet gällde detta 9-slutarna.

Tabell 13. Fördelning i procent av svar på frågan. "Varför har du valt den linje du valt till 9 an?" Åk 8, 1970.

	9-slutare		G-grupp		Signifikansnivå	
	P	F	P	F	P	F
1. Jag valde ämnen där jag hade höga betyg					p <	p <
- av stor betydelse	5.2	4.5	10.1	8.7	0.05	0.001
- av ganska stor betydelse	34.5	46.6	48.7	55.1		
- av mindre betydelse	50.0	34.1	32.5	32.4		
- ingen betydelse alls	10.3	14.8	8.6	3.8		
N	58	88	464	423		
2. Jag valde ämnen som jag är intresserad av						
- av stor betydelse	31.6	39.1	34.1	37.9	nej	nej
- av ganska stor betydelse	56.1	48.3	50.1	48.3		
- av mindre betydelse	12.3	10.3	13.8	12.8		
- ingen betydelse alls	-	2.3	1.9	0.9		
N	57	87	463	422		
3. Jag valde ämnen som jag tror jag klarar av						
- av stor betydelse	25.9	35.2	38.0	39.5	nej	nej
- av ganska stor betydelse	63.8	62.5	52.6	54.7		
- av mindre betydelse	10.3	2.3	7.2	5.5		
- ingen betydelse alls	-	-	-	-		
N	58	88	460	415		

forts

forts tabell 13.

	9-slutare		G-grupp		Signifikansnivå	
	P	F	P	F	P	F
4. Jag valde ämnen som jag tror är nödvändiga för min fortsatta utbildning					p <	p <
- av stor betydelse	31.6	44.9	51.5	54.9	0.001	0.02
- av ganska stor betydelse	36.8	37.1	36.5	36.1		
- av mindre betydelse	29.8	14.6	10.4	7.6		
- ingen betydelse alls	1.8	3.4	1.5	1.4		
N	57	89	460	421		
5. Jag valde den linje som mina föräldrar föreslog					p <	p <
- av stor betydelse	-	-	3.9	1.9	0.01	0.001
- av ganska stor betydelse	10.3	6.7	19.6	17.7		
- av mindre betydelse	48.3	47.2	47.2	48.7		
- av ingen betydelse alls	41.4	46.1	29.3	31.7		
N	58	89	460	417		

IV.4.4 Några sammanfattande resultat

- 9-slutarna valde i mycket högre grad allmänna ämneskurser i åk 8 i motsats till jämförelsegruppen som föredrog särskilda ämneskurser.
- Beträffande tillvalsgrupp i åk 8 valdes teoretiskt mindre krävande alternativ framför det mest krävande som jämförelsegruppens majoritet valde.
- Vid val av linje i åk 9 redovisas samma trend, vilket innebär att de teoretiskt mest krävande alternativen lockade 9-slutarna mindre än jämförelsegruppen. Detta gällde i markant grad 9 g.
- Resultaten tyder vidare på att ungdomarna med de högre betygen tenderade i högre grad än de med lägre betyg att välja teoretiskt krävande alternativ i fråga om ämneskurser, tillvalsgrupper och linjer på grundskolans högstadium.
- Flickorna tenderade i högre grad välja mer teoretiskt betonade alternativ än pojkarna när det gäller ämneskurser och tillvalsgrupper.

- Tydliga könsskillnader redovisas beträffande linjevalet. Pojkarna valde i första hand de tekniska linjerna och flickorna främst 9 h och 9 ht.
- De två faktorer som hade störst betydelse för linjevalet i åk 9 var i likhet med jämförelsegruppen dels intresse för ämnena på ifrågasvarande linje och dels tilltron till de egna möjligheterna att kunna klara att läsa de ämnen man valt.

IV.5 Skolanpassning

Skolanpassning är givetvis ett mångfacetterat begrepp och sätten att mäta denna kan skifta. Utgångspunkten har här i första hand varit ungdomarnas egna upplevelser av skolarbetet och skolsituationen i en del avseenden. Som mått på skolanpassning har använts de ungas upplevelse av trivsel i skolan och upplevd meningsfullhet i skolarbetet både i åk 8 och åk 9. Till begreppet skolanpassning har här också hänförts en fråga om de gjorde sitt bästa i skolan, dvs om de utnyttjade sin kapacitet, och slutligen antal frånvarotimmar i åk 8.

IV.5.1 U p p l e v e l s e a v t r i v s e l

Trivsel har mätts med en direkt fråga om hur den unge trivs i skolan. Tidigare undersökningar har visat att denna fråga har god förmåga att skilja ut de elever som är sämre anpassade än kamraterna (Dunér, 1972). Hur är det med 9-slutarna i detta hänseende? Har de kunnat uppleva trivsel i skolmiljön med vad det kan innebära av stimulans och studiemotivation i samma mån som jämförelsegruppen? Se tabell 14 nedan.

Här framträder signifikanta skillnader mellan grupperna genomgående. I åk 9 är det 35 % av pojkarna och 17 % av flickorna som trivdes sällan eller nästan aldrig mot 12 % respektive 5 % i jämförelsegruppen. 27 % av pojkarna och 42 % av flickorna upplevde däremot att de trivdes för det mesta eller nästan alltid, medan det för jämförelsegruppen rör sig om åtskilligt fler (54 % resp 71 %). Som synes uppgav flickorna att de trivdes i högre grad än pojkarna.

Tabell 14. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur har du trivts i skolan?" Ungdomarna har besvarat frågan både i åk 8 och åk 9.

	Åk 8, 1970		Åk 9, 1971	
	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr
Nästan aldrig				
Pojkar	5.3	5.8	14.3	3.4
Flickor	14.3	2.6	12.1	0.9
Sällan				
Pojkar	21.1	15.1	20.6	9.2
Flickor	9.9	5.4	15.2	3.9
Ibland				
Pojkar	47.4	35.0	38.1	33.1
Flickor	30.8	29.3	30.3	24.2
För det mesta				
Pojkar	22.8	36.2	27.0	46.8
Flickor	35.2	46.3	36.4	54.6
Nästan alltid				
Pojkar	3.5	7.9	-	7.5
Flickor	9.9	15.9	6.1	16.4
N				
Pojkar	57	469	63	477
Flickor	91	427	99	438
Signifikansnivå:	Åk 8, 1970		Åk 9, 1971	
P	p < 0.05		P	p < 0.001
F	p < 0.001		F	p < 0.001

För jämförelsegruppens del ökade trivseln från åk 8 till åk 9, vilket dock inte kan sägas gälla för 9-slutarna. Snarare tycks pojkarna ha trivts sämre i åk 9 än i åk 8.

Trenden ovan att trivseln förändrades till det bättre för jämförelsegruppen men ej för 9-slutarna kan dock inte verifieras om man studerar svaren på en annan fråga om trivsel i åk 9 jämfört med tidigare år. Inga signifikanta skillnader förelåg här mellan de båda grupperna men i övrigt är resultaten svårtolkade. Se tabell 15. Det kan sammanhänga med att 9-slutarna i denna fråga haft en benägenhet för extrema svar som var större än vad som tidigare framgått. En tolkning man eventuellt kan göra är att åk 9 vad gäller trivsel för 9-slutarna var något av ett förändringarnas år, dvs trivseln har förändrats i ena eller andra riktningen.

Tabell 15. Fördelning i procent av svar på frågan "Har du trivts bättre i åk 9 än tidigare år?" åk 9, 1971.

	9-slutare		G-grupp	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Ja, mycket bättre	16.1	25.0	13.9	17.4
Ja, litet bättre	25.8	24.0	26.6	19.9
Lika bra	29.0	24.0	36.7	41.8
Nej, litet sämre	19.4	15.0	15.4	15.8
Nej, mycket sämre	9.7	12.0	7.4	5.3
N	62	100	474	438

Sign. nivå, pojkar nej
flickor nej

I tabell 4 och 5 i appendix redovisas betygens betydelse för trivseln. Trenden är den väntade, dvs ju högre betyg desto högre grad av trivsel och vice versa,

IV.5.2 U p p l e v e l s e a v m e n i n g s f u l l h e t

Att uppleva att det finns en mening i att gå i skola måste antas belysa något väsentligt i skolarbetet och ha samband med trivsel och skolanpassning. En direkt fråga om skolarbetet upplevdes som meningsfullt ställdes till ungdomarna i åk 8 och 9 och hur svaren fördelar sig kan studeras i tabell 16.

Även här noteras i stort signifikanta skillnader mellan grupperna. 57 % av pojkarna och 63 % av flickorna, dvs en majoritet, ansåg skolarbetet i stort sett meningsfullt mot 79 % resp 86 % i jämförelsegruppen. När det gäller den eventuella utvecklingen från åk 8 till åk 9 tycks andelen pojkar som fann skolarbetet meningsfullt ha minskat medan det motsatta i viss mån gällde för flickorna. Att tolka detta förefaller vanskligt.

I tabell 6 i appendix redovisas betygens betydelse för upplevd meningsfullhet i skolarbetet. Även här noteras att högre betyg ger högre grad av upplevd meningsfullhet och vice versa.

Tabell 16. Fördelning i procent av svar på frågan "Tycker du att skolarbetet i stort sett är meningsfullt för din framtid?" Åk 8, 1970 och åk 9, 1971.

	Åk 8, 1970		Åk 9, 1971	
	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr
Nej, absolut inte				
Pojkar	1.8	0.9	3.7	3.5
Flickor	3.4	1.9	3.6	0.8
Nej, knappast				
Pojkar	10.7	6.0	16.7	6.0
Flickor	8.0	3.5	13.3	3.9
Vet ej				
Pojkar	14.3	12.0	22.2	11.7
Flickor	35.2	15.0	20.5	9.5
Ja, kanske				
Pojkar	33.9	30.8	31.5	25.8
Flickor	35.2	38.6	42.2	34.0
Ja, absolut				
Pojkar	39.3	50.3	25.9	53.1
Flickor	18.2	41.0	20.5	51.8
N				
Pojkar	56	467	54	403
Flickor	88	427	83	388
Signifikansnivå:	Åk 8, 1970		Åk 9, 1971	
	P	nej	P	p < 0.001
	F	p < 0.001	F	p < 0.001

IV.5.3 Gör ungdomarna sitt bästa i skolan?

En direkt fråga med rubricerade innehåll ställdes till ungdomarna i åk 8. Se tabell 17 nedan.

Tabell 17. Fördelning i procent av svar på frågan: "Gör du ditt bästa i skolan?" Åk 8, 1970.

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
Nej, absolut inte	1.8	4.4	3.9	1.6
Nej, knappast	24.6	16.7	16.1	11.1
Varken ja eller nej	29.8	33.3	19.5	18.8
Ja, till viss del	38.6	36.7	48.9	52.9
Ja, absolut	5.3	3.9	11.6	15.5
N	57	90	466	425
Signifikansnivå:	P nej; F p < 0.001			

Den trend som framskymtar är att 9-slutarna i mindre utsträckning än jämförelsegruppen gjorde sitt bästa i skolan, dvs utnyttjade sina resurser. Skillnaderna är dock signifikanta endast för flickornas del. Omkring 2/3 av jämförelsegruppen uppgav att de gjorde sitt bästa medan det för 9-slutarnas del gällde mindre än hälften.

I tabell 7 i appendix redovisas betygens betydelse för ifrågasvarande variabel. Också här noteras att ungdomar med högre betyg i högre grad tenderar att göra sitt bästa än ungdomar med lägre betyg.

IV.5.4 Frånvarotimmar

Frånvaro från skolan kan ju i det enskilda fallet betyda något ganska olika som frånvaro på grund av sjukdom eller på grund av skolk eller något helt annat. Oavsett de bakomliggande orsakerna till frånvaron kan det dock vara intressant att studera huruvida det finns några skillnader mellan de båda grupperna i detta avseende. En viss belysning åt begreppet skolanpassning bör det således kunna ge. Det måste dock observeras att bokföringen av frånvarotimmarna inte varit alldeles tillförlitlig - särskilt inte i de fall där frånvaron varit särskilt hög - varför uppgifterna bör tolkas med försiktighet. I tabell 13 nedan redovisas medelvärde och spridning för antal frånvarotimmar per läsår.

Tabell 13. Frånvarotimmar per läsår. Medelvärde och spridning.
Åk 8, 1970.

	M	s	N
9-slutare			
Pojkar	49.4	49.9	61
Flickor	79.8	85.4	90
G-grupp			
Pojkar	47.9	44.6	470
Flickor	52.9	43.2	429

Signifikansnivå: Pojkar nej
Flickor $p < 0.001$

När det gäller flickorna redovisas klart signifikanta skillnader mellan 9-slutarna och jämförelsegruppen medan skillnaderna för pojkarnas del är obetydliga. Antalet frånvarotimmar var också betydligt större för flickorna i undersökningsgruppen än för pojkarna, spridningen likaså.

En uppdelning i grupper enligt medelbetyg ger ingen klar trend. Se tabell 3 i appendix.

IV.5.5 Några sammanfattande resultat

- Ungdomarna i undersökningsgruppen trivdes signifikant sämre i skolan än jämförelsegruppen. Så pass många som 35 % av pojkarna och 17 % av flickorna trivdes sällan eller nästan aldrig i åk 9.
- Flickorna föreföll trivas bättre än pojkarna även om skillnaden mellan könen inte är signifikant.
- Ungdomar med högre betyg tenderade att trivas bättre än de med lägre betyg.
- 9-slutarna ansåg skolarbetet meningsfullt i signifikant mindre utsträckning än jämförelsegruppen. 57 % av pojkarna och 63 % av flickorna, dvs en majoritet, ansåg det dock meningsfullt.
- Ungdomar med högre betyg tenderade i högre grad finna skolarbetet meningsfullt än de med lägre betyg.
- 9-slutarna gjorde i mindre utsträckning än jämförelsegruppen sitt bästa i skolan även om skillnaden är signifikant endast för flickornas del.
- Också här är trenden att ju högre betyg desto större benägenhet att göra sitt bästa.
- Flickorna i 9-slutargruppen redovisar signifikant högre antal frånvarotimmar än jämförelsegruppens flickor. Antalet frånvarotimmar var också betydligt större än för pojkarna.

IV.6 Planer efter åk 9

IV.6.1 Vad tänker du göra efter åk 9?

Vi vet redan att den aktuella gruppen ungdomar gick ut i arbetslivet direkt efter grundskolan - det ingår ju i själva grundförutsättningen vid urvalet av ungdomarna i undersökningsgruppen. Vi vet också från tidigare att ca 1/3 av ungdomarna sökte till gymnasieskolan dock utan att påbörja utbildningen. Men hur såg dessa ungdomars närmaste framtidsplaner mer konkret ut, vilka sysselsättningar, verksamheter etc planerades när de stod inför den obligatoriska skolans slut? En direkt fråga om vad de tänkte göra efter åk 9 ställdes till dem under våren i åk 9. Hur svaren fördelas åskådliggörs i tabell 19a nedan.

Tabell 19a. Svarsfördelning i % på frågan: "Vad tänker du göra efter åk 9?" Åk 9, 1971

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
Börja arbeta	25,9	42,6	3,4	3,2
Gå som elev eller praktikant på arbetsplats	5,6	17,0	2,8	4,2
Gå på gymnasieskola, ekonomisk, teknisk, social 2-årig linje	31,5	14,9	31,4	32,1
Gå på gymnasieskola, annan linje	14,8	18,1	16,0	15,0
Gå på gymnasieskola, 3- el 4-årig linje	11,1	1,1	44,4	42,7
Något annat	11,1	6,4	1,9	2,8
N	54	94	468	433

Att åtskilliga tänkte sig att gå ut i arbetslivet efter skolan var givetvis att vänta men det var långt ifrån alla och framför allt var det långt mindre än hälften av pojkarna (ca 31 %) som hade sådana planer. Det är något överraskande att så många som

57 % av pojkarna och 34 % av flickorna avsåg fortsatt gymnasie-

utbildning. Ambitioner på vidareutbildning fanns alltså i relativt hög grad, framför allt hos pojkarna. Ett av skälen till varför så många fler flickor än pojkar planerade gå ut direkt i arbetslivet kan vara att många av de tilltänkta yrkena kräver förpraktik. Det är också 10 % fler flickor än pojkar som avsåg praktisera efter skolan.

Betygens betydelse för planerna efter åk 9 speglas i tabell 19b nedan.

Tabell 19b. Svartsfördelning i procent på frågan: "Vad tänker du göra efter åk 9?" Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Börja arbeta	14.3	39.1	25.0	34.5	36.4	84.6
Gå som elev eller praktikant på arb	-	21.7	5.6	17.2	9.1	7.7
Gå gymnasieskola, ekon, tekn, social 2-årig linje	14.3	13.0	36.1	19.0	27.3	-
Gå på gymnasieskola, annan linje	-	17.4	19.4	22.4	9.1	-
Gå på gymnasieskola, 3- el 4-årig linje	42.9	-	5.6	1.7	9.1	-
Något annat	28.6	8.7	8.3	5.2	9.1	7.7
N	7	23	36	58	11	13

De ungdomar som hade de lägsta betygen planerade i högre grad att börja arbeta direkt efter skolan än de som hade högre betyg. I övrigt verkar planer på gymnasieutbildning ha funnits hos åtskilliga av ungdomarna oavsett betygen. Undantag utgör de flickor som hade de lägsta betygen. Över huvud taget märks tydliga könsskillnader, dvs pojkarna hade större ambitioner beträffande utbildning än flickorna.

IV.6.2 Hur bestämda är planerna?

Det har just konstaterats att åtskilliga av ungdomarna i undersökningsgruppen i åk 9 sade sig planera fortsatt utbildning på gymnasiet, planer som sedan inte kom att realiseras det närmaste året efter skolan. Vad kan detta bero på? Det finns säkert inte ett svar utan många och kanske skiftande, erbjudande om ett lockande arbete, ej antagen på önskad gymnasielinje etc. En tänkbar anledning kan vara att dessa ungdomar som grupp betraktat är mindre säkra och bestämda i sina framtidsplaner, mindre målinriktade beträffande framtiden än jämförelsegruppen. Att många av 9-slutarna sagt sig planera gymnasieutbildning säger ju ingenting om allvaret eller hållfastheten i dessa planer. Frågan "Hur pass bestämda är dina planer?" ger i tabell 20a nedan en viss belysning av spörsmålet.

Tabell 20a. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur pass bestämda är dina planer?"

	9-slutare		G-grupp		Sign.nivå	
	P	F	P	F	P	F
Mycket bestämda	16.1	18.0	10.1	10.3	nej	nej
Ganska bestämda	50.0	46.0	51.5	52.4		
Något osäkra	25.8	31.0	27.0	29.6		
Mycket osäkra	8.1	5.0	11.4	7.7		
N	62	100	474	439		

Någon skillnad mellan grupperna tycks inte föreligga utan en majoritet i båda grupperna hade av resultaten att döma ganska eller mycket bestämda planer. Antagandet om att 9-slutarna skulle vara mindre bestämda i sina planer har alltså inte kunnat bekräftas på detta sätt.

Grupperas ungdomarna enligt medelbetyg fås en annan bild. Se tabell 20b. Trenden är här att lägre betyg ger osäkrare planer och vice versa.

Tabell 20b. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur pass bestämda är dina planer?" Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Mycket bestämda	28.6	37.5	14.6	12.7	14.3	7.7
Ganska bestämda	42.9	41.7	58.5	49.2	28.6	38.5
Något osäkra	28.6	12.5	22.0	36.5	35.7	38.5
Mycket osäkra	-	8.3	4.9	1.6	21.4	15.4
N	7	24	41	63	14	13

IV.6.3 Några sammanfattande resultat

- Så pass många som 57 % av pojkarna och 34 % av flickorna i undersökningsgruppen avsåg att fortsätta med gymnasieutbildning efter avslutad grundskola.
- De ungdomar i undersökningsgruppen som hade de lägsta betygen planerade i högre grad att börja arbeta direkt efter grundskolan än de som hade högre betyg.
- Pojkarna hade i mycket högre grad än flickorna planer på att fortsätta med gymnasieutbildning efter grundskolan.
- En majoritet, drygt 60 %, av både 9-slutarna och jämförelsegruppen hade mycket eller ganska bestämda planer.
- Ungdomarna med de lägsta betygen tenderade vara mer osäkra beträffande framtiden än de med högre betyg.

IV.7 Studieaspiration

I det föregående studerades de i undersökningen aktuella ungdomarnas planer omedelbart efter den obligatoriska skolans slut, dvs planerna närmast i tiden. Men hur var attityden till utbildning sett på sikt inkluderat även de ungdomar som av olika anledningar avsåg skaffa sig något/några års yrkeserfarenhet eller praktik för att återuppta studierna längre fram? I både åk 8 och 9 ställdes en likalydande fråga om hur länge de kunde tänka sig studera för att få ett yrke som de trivdes med. Se tabell 21a nedan.

Tabell 21a. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur lång tid kan du tänka dig studera efter grundskolan för att få ett yrke som du trivs med?"

	Åk 8, 1970		Åk 9, 1971	
	9-slutare G-grupp		9-slutare G-grupp	
Inte alls, vill börja arbeta direkt				
pojkar	23.2	4.3	19.4	2.3
flickor	17.6	5.0	29.0	2.5
Studera 1 år				
pojkar	16.1	6.7	9.7	4.0
flickor	20.9	5.2	14.0	4.8
Studera 2-3 år				
pojkar	53.6	50.4	45.2	44.5
flickor	51.6	51.3	51.0	39.8
Studera 4-5 år				
pojkar	7.1	24.7	19.4	32.5
flickor	7.7	25.2	6.0	36.6
Studera 6 år el mer				
pojkar	-	13.9	6.5	16.7
flickor	2.2	13.3	-	16.2
N				
pojkar	56	466	62	474
flickor	91	421	100	437

Uppemot hälften av 9-slutarna i såväl åk 8 som åk 9 kunde tänka sig så pass mycket som 2-3 års utbildning, vilket var det vanligaste svaret även i jämförelsegruppen. 19 % av pojkarna och 29 % av flickorna intog en negativ attityd till vidareutbildning mot endast 2 % i jämförelsegruppen. Man iakttar vidare en ökande obenägenhet för vidareutbildning hos flickorna från åk 8 till åk 9 med ca 12 % men i övrigt märks inga nämnvärda skillnader mellan de aktuella årskurserna.

När det gäller betygens betydelse för attityden till utbildning, se tabell 21 b. Helt kort kan sägas att tendensen i stort är den väntade, dvs att ungdomar med högre betyg visade en mer positiv attityd till utbildning än de med lägre betyg. Detta framträder i synnerhet i åk 9.

Tabell 21b. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur lång tid kan du tänka dig studera efter grundskolan för att få ett yrke som du trivs med?" Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	Åk 8, 1970			Åk 9, 1971		
	3-gr	2-gr	1-gr	3-gr	2-gr	1-gr
Inte alls, vill börja arbeta direkt						
pojkar	33.3	18.9	30.8	14.3	17.1	28.6
flickor	10.0	17.2	30.8	16.7	27.0	61.5
Studera 1 år						
pojkar	-	13.5	30.8	-	14.6	-
flickor	20.0	22.4	15.4	20.8	12.7	7.7
Studera 2-3 år						
pojkar	66.7	59.5	30.8	14.3	46.3	57.1
flickor	60.0	48.3	53.3	54.2	54.0	30.8
Studera 4-5 år						
pojkar	-	8.1	7.7	57.1	17.1	7.1
flickor	5.0	10.3	-	8.3	6.3	-
Studera 6 år el mer						
pojkar	-	-	-	14.3	4.9	7.1
flickor	5.0	1.7	-	-	-	-
N						
pojkar	6	37	13	7	41	14
flickor	20	58	13	24	63	13

IV.7.1 Några sammanfattande resultat

- Undersökningsgruppen uppvisade en klart lägre studieaspiration än jämförelsegruppen.
- En majoritet av 9-slutarna visade samtidigt en klart positiv attityd till vidareutbildning. Uppemot hälften av ungdomarna kunde tänka sig utbildning om 2-3 år, vilket var det vanligaste alternativet också för jämförelsegruppen.
- 19 % av pojkarna och 29 % av flickorna i åk 9 ställde sig negativa till vidareutbildning mot 2 % för båda könen i jämförelsegruppen.
- Ungdomarna med högre betyg visade en mer positiv attityd till utbildning än de med lägre betyg.

IV.8 Upplevelse av den egna kapaciteten

Vilken tilltro till den egna förmågan att klara olika utbildningar hade de ungdomar det här är fråga om? Det är en intressant fråga, eftersom den givetvis antas ha stor betydelse för ett eventuellt beslut om fortsatt utbildning. Vid två undersökningstillfällen 1970 och 1971 ställdes frågor som avsåg att ge ett mått på detta. Men först några fakta.

Fram till 1970 gällde de gamla skolformerna fackskola, yrkesskola och gymnasium. Vid undersökningstillfället 1971 var detta inte längre korrekt eftersom den nya gymnasieskolans genomförande i Örebro innebar att begreppen fackskola etc försvann och ersattes av linjer på den nya gymnasieskolan. Det fanns dock risk för att ungdomarna ännu inte hade hunnit bli så bekanta vid de nya linjebeteckningarna, varför viss försiktighet vid tolkningen av resultaten från åk 9 är på sin plats.

De nya linjerna på gymnasieskolan uppdelas sålunda:

Gymnasieskolans ekonomiska, sociala eller tekniska 2-åriga linjer	motsvarar gamla fackskolan
Gymnasieskolans övriga 2-åriga linjer (även specialkurser)	motsvarar gamla yrkesskolan
Gymnasieskolans 3- el 4-åriga linjer	motsvarar gamla gymnasiet

Resultaten i tabell 22a och b visar genomgående signifikanta skillnader mellan 9-slutarna och jämförelsegruppen. Generellt tycks alltså gälla att ungdomarna i undersökningsgruppen hade mindre tilltro till den egna förmågan att klara olika utbildningsvägar på gymnasieskolan. Åtskilliga av dem, och i pojkarnas fall fler än hälften, trodde sig om att klara yrkesskola och fackskola eller motsvarande gymnasielinjer i åk 8 och 9. Däremot var läget ett helt annat beträffande de mest teoretiska gymnasielinjerna. Mycket få 9-slutare trodde sig om att klara de sistnämnda utbildningsalternativen och för flickornas del var det knappast några över huvud taget. Könsskillnaderna är mycket tydliga i åk 9 i riktning mot sämre självförtroende för flickornas del. Av pojkarna med de högsta betygen trodde sig mer än hälften om att klara teoretiska gymnasiestudier men i flickornas fall alltså knappast några. Betygens be-

tydelse i denna variabel i åk 9 redovisas i tabell 9 i appendix.

Observera det i vissa fall relativt stora bortfallet i denna variabel.

Tabell 22a. Ungdomarnas upplevda möjligheter att klara olika utbildningar. Procent. Åk 8, 1970.

	Yrkesskola		Fackskola		Gymnasium	
	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr
Helt säkert						
pojkar	27.6	41.0	1.9	19.0	1.9	3.2
flickor	15.6	33.3	4.5	13.0	1.1	1.2
Ganska säkert						
pojkar	60.3	53.5	54.7	55.8	7.7	43.9
flickor	68.9	60.0	53.4	73.0	8.0	44.2
Knappast möjligt						
pojkar	10.3	4.7	34.0	21.3	51.9	31.0
flickor	13.3	6.2	35.2	12.8	42.5	37.8
Helt omöjligt						
pojkar	1.7	0.9	9.4	3.9	38.5	21.8
flickor	2.2	0.5	6.8	1.2	48.3	16.8
N pojkar	58	449	53	437	52	435
N flickor	90	403	88	407	87	405
Sign.nivå:	P	p < 0.02	p < 0.001		p < 0.001	
	F	p < 0.001	p < 0.001		p < 0.001	

Tabell 22b. Ungdomarnas upplevda möjligheter att klara olika utbildningar. Procent. Åk 9, 1971.

	Yrkesskola ^x		Fackskola ^x		Gymnasium ^x	
	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr	9-slut	G-gr
Helt säkert						
pojkar	12.0	23.0	8.2	22.0	4.7	5.9
flickor	4.5	10.3	3.2	13.4	-	2.5
Ganska säkert						
pojkar	56.0	60.9	57.1	59.8	23.3	48.4
flickor	38.2	71.4	38.9	69.9	3.6	51.7
Knappast möjligt						
pojkar	26.0	11.3	26.5	14.6	48.8	31.4
flickor	41.6	15.5	44.2	14.1	61.9	32.9
Helt omöjligt						
pojkar	6.0	4.9	8.2	3.7	23.3	14.3
flickor	15.7	2.3	13.7	2.6	34.5	12.9
N pojkar	50	391	49	405	43	407
N flickor	89	388	95	389	84	404
Sign.nivå:	P	p < 0.02	p < 0.01		p < 0.01	
	F	p < 0.001	p < 0.001		p < 0.001	

^x För enkelhetens skull har här använts beteckningarna Yrkesskola, Fackskola och Gymnasium, vilket dock inte längre är korrekt 1971 då den nya gymnasieskolan genomfördes.

IV.8.1 Några sammanfattande resultat

- Ungdomarna i undersökningsgruppen visade signifikant sämre tilltro till den egna förmågan att klara olika utbildningsvägar på gymnasienivå än jämförelsegruppen. Detta noteras i såväl åk 8 som åk 9.
- Åtskilliga 9-slutare och i pojkarnas fall fler än hälften trodde sig dock om att kunna klara utbildningar på motsvarande gamla yrkeskolans och fackskolans nivå men endast en ringa andel när det gäller gymnasiets teoretiska linjer.
- Tydliga könsskillnader noteras i åk 9 i bemärkelsen att flickorna visade sämre självförtroende än pojkarna i undersökningsgruppen. Knappast någon flicka trodde sig om att ha utsikter att klara gymnasieskolans mest teoretiska utbildningar.

IV.9 Yrkesönskningar

I yrkesenkäten 1971 fick ungdomarna ange vilka yrken de kunde tänka sig välja. En del av dem hade inga fastare yrkesplaner och kunde därför inte ange några konkreta yrkesalternativ. För en del ungdomar som avsåg att fortsätta studera hade ju inte heller yrkesvalet så stor aktualitet. För andra däremot var ju yrkesvalet nära förestående.

Ungdomarna hade i enkäten möjlighet att ange två yrkesalternativ som tänkbara. Det var dock relativt få som utnyttjade den möjligheten och därför har vi i det följande begränsat oss till att redovisa det yrkesalternativ som angavs i första hand. Yrkena har kodats på så sätt att de delats upp dels efter det område de tillhör och dels efter den utbildning som krävs.

I tabell 23 framgår att könsrollsmönstret var mycket framträdande när det gäller val av yrkesområde. En stor andel, närmare hälften, av pojkarna valde teknisk-naturvetenskapliga yrken och majoriteten av flickorna valde yrken inom vårdsidan. Trenden var likartad och tydlig för såväl 9-slutarna som jämförelsegruppen.

Ungdomarnas yrkesfunderingar fördelade efter den utbildning som yrket kräver speglas i tabell 24a. Här redovisas tydliga skillnader mellan undersöknings- och jämförelsegruppen. 9-slutarna tenderade välja yrken som kräver lägre utbildningsnivå och så var fallet för bägge könen. I jämförelsegruppen redovisas också en större

Tabell 23. Elevernas yrkesönskningar fördelade efter yrkesområde.
Procent. Åk 9, 1971.

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
Tekniskt naturvetenskapligt	44.0	1.1	39.8	5.2
Industri, hantverk	10.0	2.2	15.7	1.0
Kontor, organisation	4.0	11.8	2.9	8.3
Handel, ekonomi	4.0	12.9	9.2	2.9
Kommunikation, militär	8.0	2.2	3.4	-
Friluft, jord, djur	10.0	1.1	7.3	3.6
Kontakt, service	2.0	9.7	5.2	4.7
Djupkontakt, vård	12.0	53.8	13.1	63.5
Skapande, konstnärligt	6.0	5.4	3.4	10.7
N	50	93	382	384

spridning än i undersökningsgruppen. Ingen av 9-slutarna tänkte sig akademisk utbildning och mycket få en mer teoretisk gymnasieutbildning med eller utan vidare påbyggnad. En majoritet av 9-slutarnas pojkar, närmare 2/3, tänkte sig yrkesskoleutbildning mot ca 40 % för jämförelsegruppen. Det stora bortfallet beträffande särskilt pojkarna försvårar dock bedömningen.

Grupperas ungdomarna efter betyg (tabell 24b) noteras att andelen ungdomar som tänkte sig yrkesskola ökade ju sämre betyg de hade. Och flickorna med de lägsta betygen tenderade att inte vilja satsa på någon yrkesutbildning över huvud taget.

IV.9.1 Sammanfattande resultat

- Ungdomarna följde i stor utsträckning det traditionella könsrollsmönstret vid val av yrkesområde. Pojkarna valde i första hand det tekniskt-naturvetenskapliga området och flickorna vårdsidan. Detta noteras för såväl 9-slutarna som jämförelsegruppen.

- 9-slutarna tenderade att välja yrken med lägre utbildningsnivå än jämförelsegruppen. Det dominerande alternativet för pojkarnas del var yrkesskola.

Tabell 24a. Elevernas yrkesfunderingar fördelade efter den utbildning yrket kräver. Procent. Åk 9, 1971.

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
Akademisk utbildning	-	-	18.3	12.5
Kvalificerad kortare utbildning efter studentexamen	7.3	1.2	9.2	10.5
Gymnasial utbildning (3- eller 4-årig linje)	-	1.2	13.5	14.4
Fackskoleutbildning (med 9 g som grund)	9.8	29.8	10.0	32.3
Utbildning som förutsätter teoretisk grundskola av kortare karaktär	4.9	11.9	1.4	8.2
Yrkeskoleutbildning	63.4	27.4	41.0	15.0
Ej yrkesutbildning	14.6	28.6	6.6	7.1
N	41	84	349	353

Tabell 24 b. Elevernas yrkesfunderingar fördelade efter den utbildningsnivå yrket kräver. Åk 9, 1971. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Akademisk utbildning	-	-	-	-	-	-
Kvalificerad kortare utbildning efter studentexamen	60.0	-	-	1.9	-	-
Gymnasial utbildning (3- eller 4-årig linje)	-	-	-	1.9	-	-
Fackskoleutbildning (med 9 g som grund)	-	33.3	14.3	33.3	-	-
Utbildning som förutsätter teoretisk grundskola av kortare karaktär	-	28.6	7.1	7.4	-	-
Yrkeskoleutbildning	40.0	19.0	57.1	27.8	100.0	44.4
Ej yrkesutbildning	-	19.0	21.4	27.8	-	55.6
N	5	21	28	54	8	9

IV.10 Familjestatus

Som ett socioekonomiskt mått har i denna undersökning liksom i Örebroprojektet generellt använts familjestatus, vilket utgör ett mått på den aktuella familjens utbildningsnivå. Den av föräldrarna som har den högsta utbildningsnivån bestämmer i vilken av de sju utbildningsklasserna som familjen kommer att placeras. Utbildningsklass 1 utgörs av akademisk utbildning och utbildningsklass 7 av folkskola. I tabell 25 redovisas hur de båda grupperna fördelar sig på de olika utbildningsklasserna. Resultatet av signifikansprövningen redovisas också.

Tabell 25. Familjestatus. Procent (spec.klasseleverna medräknade)

	9-slutare		G-grupp	
	P	F	P	F
1.	1.7	1.2	8.0	8.3
2.	1.7	2.5	2.9	3.1
3.	1.7	3.7	7.8	7.5
4.	12.1	6.3	15.0	16.8
5.	17.2	12.5	19.9	19.6
6.	41.4	46.2	33.0	29.5
7.	24.1	27.5	13.3	15.2
N	58	80	412	387

Signifikansnivå, pojkar $p < 0.05$
 flickor $p < 0.001$

Som framgår ovan är det klart signifikanta skillnader mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen när det gäller föräldrarnas utbildningsnivå. Det innebär att den aktuella gruppen ungdomar i högre grad kom från hem med lägre utbildningsnivå än vad som gällde för jämförelsegruppen. Detta tycks bara bekräfta vad som framkommit i åtskilliga undersökningar att det fortfarande råder stora skillnader mellan socialgrupperna vad gäller tillströmningen till fortsatta studier efter den obligatoriska skolans slut.

IV.10.1 Sammanfattande resultat

- 9-slutarna kom i signifikant högre grad från hem med lägre utbildningsnivå än vad som gällde för jämförelsegruppen.

IV.11 Specialklasseleverna

Andelen specialklasselever i undersökningen utgjordes av 17 ungdomar fördelade på 11 pojkar och 6 flickor. Som specialklasselever definieras de elever som någon eller några av årskurserna 3, 6 eller 8 gått i hjälp- eller läsklass. (Årskurs 9 är inte aktuell här eftersom det i denna årskurs över huvud taget inte fanns någon indelning i specialklasser.) Till vår grupp specialklasselever har inte hänförts det fåtal ungdomar som gått i obklass, skolmognads- eller hörselklass.

Som tidigare framgått var specialklasseleverna något överrepresenterade i undersökningsgruppen. 6.7 % av undersökningsgruppen rubricerades som specialklasselever mot 5.3 % av samtliga ungdomar i Örebroprojektets huvudgrupp.

I det följande presenteras vissa resultat för gruppen specialklasselever i ett urval av de variabler som var aktuella för hela undersökningsgruppen. Syftet är att ge en viss bild av denna undergrupp och inte en fullständig resultatredovisning. Observera att det här är fråga om en liten grupp med få individer, vilket bl a innebär att varje bortfall väger tungt. En resultatredovisning i procenttal är också som bekant ganska äventyrligt när det gäller så här små grupper, särskilt när man, som här, skiljer på könen.

Prestationsmätt,
intelligens, stan-
dardprov i svenska
och kreativitet

Beträffande de i undersökningen aktu-
ella prestationsmått WIT III, stan-
dardprov i svenska, Pukort och Rubriker
kan sammanfattningsvis sägas att spe-
cialklasseleverna genomgående hävdade
sig sämre än både 9-slutarna och G-
gruppen. Se tabell 26. Visserligen
var bortfallet i några fall stort, men
detta faktum förändrar sannlikt inte

Tabell 26. Prestationsmått: WIT III (åk 8, 1970), Standardprov i svenska (åk 8, 1970), Pukort och Rubriker (åk 9, 1971)

	Specialklass		9-slutare		G-grupp	
	M	N	M	N	M	N
WIT III (stanine)						
pojkar	1.9	8	3.7	63	4.4	504
flickor	2.2	6	3.7	100	5.1	464
Standardprov, svenska (råpoäng)						
pojkar	26.3	7	38.8	54	48.8	411
flickor	(33.5)	2	44.9	88	55.5	407
Pukort (råpoäng)						
pojkar	17.3	6	24.4	52	31.0	437
flickor	14.0	6	28.0	85	32.7	408
Rubriker (råpoäng)						
pojkar	11.4	7	16.3	58	17.7	471
flickor	11.0	6	17.0	92	19.4	430

den totala bilden, dvs att specialklasselevorna genomsnittligt låg sämre till.

Vad gjorde ungdomarna sedan de lämnat grundskolan? Av samtliga 17 ungdomar i gruppen återfanns 14 i arbetslivet året efter grundskolans slut,

2 befanns vara arbetslösa och 1 hade gett sig på privatutbildning kombinerat med praktikarbete. I gruppen var det således bara en av ungdomarna som hade satsat på utbildning.

Sökte ungdomarna till gymnasieskolan?

4 av pojkarna i specialklassgruppen sökte till gymnasieskolan men ingen av flickorna.

Linje i åk 9

De praktiskt inriktade linjerna i åk 9 valdes av en majoritet (dvs 10 av 17 ungdomar) av både flickorna och pojkarna. Ingen av ungdomarna valde linje 9 g.

Skolanpassning

Ungefär hälften av specialklasselevorna trivdes övervägande bra i skolan i åk 9. De trivdes inte sämre än 9-slutarna allmänt utan snarare tvärtom.

Flertalet ungdomar fann skolarbetet meningsfullt i åk 9 och detta i högre grad än vad som var

fallet med 9-slutarna generellt.

Vidare ansåg så gott som alla specialklass-
elever att de i åk 8 gjorde sitt bästa i
skolan. Proportionellt var det således
fler ungdomar som gjorde sitt bästa jämfört
med 9-slutarna.

Resultaten härovan visar att specialklasseleverna hävdade sig sämre i prestationshänseende jämfört med 9-slutarna, ett inte oväntat resultat. Däremot ges här inget belägg för att dessa ungdomar upplevde sämre skolanpassning sista skolåret. Snarare tycks förhållandet vara det motsatta. Man bör dock akta sig för att dra några förhastade slutsatser här eftersom gruppen specialklasselever är liten och varje bortfall därför kännbart och detta givetvis försvårar generaliseringsmöjligheterna.

V RESULTATREDOVISNING II

V.1 Standardprov i svenska och matematik i årskurs 6 och 3

Att döma av resultaten i denna undersökning förelåg skillnader mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen i ett stort antal här mätta variabler. Skillnaderna var i åtskilliga fall klart signifikanta. Så var ock fallet beträffande standardprov i svenska i åk 8, se tabell 9 a, sid 27. Men hur hävdade sig 9-slutarna i t ex standardproven längre ner i årskurserna? Kan skillnader eventuellt iakttas redan så tidigt som på lågstadiet eller sker en differentiering mellan grupperna först längre upp i grundskolan?

Det kan alltså vara av intresse att följa undersökningsgruppen tillbaka i tiden och på så sätt få en föreställning om den utveckling som skett under grundskoletiden. Det har inom ramen för denna undersökning inte varit möjligt att göra detta beträffande samtliga aktuella variabler. Här har snarare valts att specialstudera standardprov i svenska och matematik, något som ligger nära till hands om man har intresse av att titta närmare på skolprestationer och baskunskaper. Standardprov har ju också kommit till användning ett flertal gånger, dvs i åk 3, 6 och 8.

I tabellerna 27 och 28 redovisas resultaten för båda grupperna i åk 6 och åk 3. Härvid skall observeras att jämförelsegruppen omfattar samtliga i Örebroprojektets huvudgrupp det aktuella året minus undersökningsgruppen. Detta kan innebära i enlighet med resonemanget i avsnittet om Jämförelsegrupp i kap III, sid 14, sista stycket, att skillnaderna mellan undersöknings- och jämförelsegruppen försvagats.

Tabell 27. Standardprov i svenska och matematik i åk 6, 1968. Medelvärde och spridning.

	9-slutare			G-grupp		
	M	s	N	M	s	N
Stand. prov, svenska						
pojkar	48.15	13.14	52	55.60	14.66	412
flickor	50.15	13.13	87	61.45	14.09	394
Stand. prov, matematik						
pojkar	35.64	12.59	53	44.62	16.78	412
flickor	32.28	10.69	86	44.53	14.52	393

Signifikansnivå: $p < 0.001$

Tabell 28. Standardprov i svenska och matematik i åk 3, 1965. Medelvärde och spridning.

	9-slutare			G-grupp		
	M	s	N	M	s	N
Stand. prov, svenska						
pojkar	36.96	10.26	44	44.91	12.75	413
flickor	41.56	10.47	79	49.08	12.07	397
Stand. prov, matematik						
pojkar	24.86	7.23	44	30.40	9.40	413
flickor	25.75	7.31	79	29.83	8.39	397

Signifikansnivå: $p < 0.001$

Resultaten visar tydliga skillnader grupperna emellan och dessa är genomgående signifikanta såväl i åk 6 som åk 3. 9-slutarna hävdade sig således klart sämre än jämförelsegruppen. Sker däremot en indelning av ungdomarna efter medelbetyg i åk 9 visar det sig att ungdomarna i den högsta betygsgruppen (se tabell 29) inte är signifikant sämre än jämförelsegruppen på ett undantag när medan sådana skillnader noteras i fråga om de andra betygsgrupperna.

Tabell 29. Standardprov i svenska och matematik i åk 6 och åk 3. Signifikansprövning betygsgrupper /G-gruppen.

	3-grupp/ /G-grupp	2-grupp/ /G-grupp	1-grupp/ /G-grupp
Åk 6			
Stand. prov, svenska			
pojkar	nej	$p < 0.02$	$p < 0.05$
flickor	nej	$p < 0.001$	$p < 0.001$
Stand. prov, matematik			
pojkar	nej	$p < 0.001$	nej
flickor	$p < 0.05$	$p < 0.001$	$p < 0.001$
Åk 3			
Stand. prov, svenska			
pojkar	nej	$p < 0.01$	$p < 0.01$
flickor	nej	$p < 0.001$	$p < 0.01$
Stand. prov, matematik			
pojkar	nej	$p < 0.01$	$p < 0.02$
flickor	nej	$p < 0.001$	nej

Som grupp betraktat hävdade sig 9-slutarna således klart sämre än jämförelsegruppen men hur pass mycket sämre, vilken storleksordning på skillnaderna rör det sig om? För att få något mått på detta kan det vara av intresse att ställa resultaten i relation till en annan grupp som studerats närmare. I den tidigare nämnda undersökningen om "Dropouts; Om studieavbrott i grundskolan" (Persson, 1972) intensivstuderades ett 30-tal pojkar. Dessa pojkar, som alltså ej kom att slutföra grundskolan utan slutade i förtid, visade sig handikappade i en mängd avseenden (bl a bakgrund, hemförhållanden, betyg m m). Något av det mest påfallande för gruppen visade sig vara deras uttalade läs- och skrivsvårigheter, särskilt lässvårigheterna. Inte mindre än ca 80 % av dem kunde mer eller mindre betecknas

som analfabeter i vid bemärkelse. Denna pojkgrupps medelvärde och spridning i standardproven i svenska och matematik i åk 6 och 3 redovisas i tabell 30 nedan.

Tabell 30. Standardprov i svenska och matematik i årskurs 6 och 3. Studieavbrytare i grundskolan, pojkar. Medelvärde och spridning.

	Årskurs 6			Årskurs 3		
	M	s	N	M	s	N
Stand,prov, svenska pojkar	46.54	12.08	24	33.96	8.52	22
Stand,prov, matematik pojkar	29.33	11.34	24	21.27	7.33	22
Signifikansprövning.				Åk 6	Åk 3	
9-slutare/studieavbrytare (pojkar)				sv nej	nej	
				ma p < 0,05	nej	

Av tabellen framgår att skillnaderna mellan pojkarna i 9-slutargruppen och studieavbrytarna är obetydliga och i varje fall inte signifikanta bortsett från standardprov i matematik i åk 6, där skillnaden är signifikant.

Vad betyder då de resultat som redovisats här? Jo, att redan i 10-årsåldern, på grundskolans lågstadium således, visade sig gruppen 9-slutare ha varit handikappade i för skolframgång och skolanpassning så pass relevanta avseenden som läs-, skriv- och räkneförmåga, dvs i vad som kan betecknas som elementära baskunskaper i svenska och matematik. För pojkarnas del noteras så illavarslande låga prestationer som är jämförbara med en grupp pojkars som till stor del betecknats som moderna analfabeter. Det är allvarligt och för de enskilda ungdomar det gäller synnerligen olyckligt att skolan under deras återstående skoltid inte har kunnat hjälpa dem med de stödjande åtgärder som man kan kräva och utjämna de skillnader som sålunda tidigt kunnat iakttas.

VI VAD HÄNDE SEDAN? UPPFÖLJNING LÄSÅRET 1974/75.

Det har gått mer än 4 år sedan de i undersökningen aktuella ungdomarna lämnade grundskolan och mer än 3 år sedan uppföljningen sommaren 1972. Rimligen kan åtskilligt ha skett under denna tidsrymd som förändrat ungdomarnas yrkes- och utbildningsmässiga situation. Nyfikenheten har också varit stor när det gäller gruppens vidare öden, inte minst i frågan om vidareutbildning. Har fortsatt skolgång inom gymnasieskolan blivit aktuell för dessa ungdomar - eller kommer eventuellt att bli det - och hur är attityderna till bl a utbildning i dag? Dessa frågor kommer att belysas mer systematiskt i kommande undersökningar inom Örebroprojektet. Vad som här kan redovisas är en uppföljning som gjordes läsåret 1974/75 via en genomgång av skolkataloger och register och som omfattar gymnasieskolan inom Örebro skolor samt Vuxengymnasiet i Örebro. De ungdomar i undersökningsgruppen som utflyttat och eventuellt fortsatt i gymnasieskolan på annan ort har således inte kunnat komma med här.

Av olika anledningar har denna uppföljning kommit att omfatta endast de ungdomar som har födelseåret 1955. Av de 194 som ingick i undersökningsgruppen var 170, dvs 84 %, födda detta år. Och av dessa 170 ungdomar återfanns 7 i gymnasieskolan i Örebro läsåret 1974/75 och vidare befanns 3 ungdomar vara inskrivna som (passiva) studerande vid Vuxengymnasiet samma läsår. Således återfanns 10 ungdomar av 170 i gymnasieutbildning i Örebro läsåret 1974/75, dvs 5,9 %.

Det måste konstateras att endast en ringa andel av 9-slutarna återfanns i utbildning det aktuella året för uppföljningen. Vad betyder då det? Kanske inte så mycket. Det är sannolikt tveksamt om man kan dra några mer vittgående slutsatser av en registerkontroll av denna typ under ett enstaka läsår. Faktum kvarstår dock att det är oväntat få som tre år efter grundskolans slut återfinns i gymnasieskolan. Man ska dock ha klart för sig att en del ungdomar kan ha påbörjat 1- eller 2-årig gymnasieutbildning hösten 1972 eller en 1-årig dito hösten 1973 och på så sätt skaffat sig gymnasieutbildning utan att omfattas av uppföljningen i fråga. Vidare kan de från kommunen utflyttade vara i eller ha varit i utbildning på annan ort.

VII SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Som nämnts finns det få undersökningar som behandlar gruppen ungdomar som slutar skolan direkt efter grundskolan. Intresset för de långtidsutbildade har hittills dominerat. Men fakta på det här aktuella området och kunskap om hur dessa ungdomar ser på skolan och på studie- och yrkesvalsfrågorna ger oss perspektiv på gymnasieskolan av i dag (och givetvis grundskolan). De här ungdomarna har alltså inte känt sig omedelbart lockade att börja i gymnasieskolan (även om man samtidigt kan förmoda att en del av dem kommer att bli vuxen-studerande i en framtid). Kanske äger gymnasieskolan inte den bredd, den flexibilitet och den yrkesförberedande karaktär man kan kräva. Utgångspunkten är här att det är nödvändigt med någon yrkesutbildning för att få ett någorlunda stimulerande yrke. Och man ska ha klart för sig att det här inte rör sig om en liten marginell grupp utan sammantaget över landet ett stort antal ungdomar, som dessutom hårt kommit att drabbas av den arbetslöshet och de svårigheter på arbetsmarknaden som hittills utmärkt 70-talet.

En longitudinell undersökningsmetodik erbjuder de bästa möjligheterna att studera det här problemområdet men i denna undersökning har det longitudinella perspektivet utnyttjats endast i begränsad utsträckning. De informationer som kommit till användning här rör från några olika tillfällen huvudsakligen från ungdomarnas två sista år i grundskolan. En mer fullständig bild och fördjupad kunskap kan fås först när data om gruppens vidare utveckling ställs samman med information från tidigare år på ett systematiskt sätt så att olika bakgrundsfaktorer kan få sin rätta tyngd. Sådana studier är också på väg inom Örebroprojektet.

Vilka resultat i denna rapport är då värda att särskilt nämnas? Skillnader mellan ungdomarna i undersökningsgruppen och deras kamrater som fortsatte i gymnasieskolan har ju kunnat påvisas beträffande flertalet variabler som här var aktuella! Först och främst kan man utan vidare slå fast att det rör sig om ett komplext mönster av faktorer som spelar in för om en individ satsar på vidareutbildning efter grundskolan eller ej och dessa är invävda i varandra på ett långt ifrån enkelt sätt. Denna undersökning är tänkt som en relativt

rak, deskriptiv studie och syftet har inte främst varit att renodla någon eller några faktorer för att särskilt belysa deras roll i sammanhanget.

Betydelsen av familjens socioekonomiska nivå för barnens vidareutbildning har påvisats i åtskilliga undersökningar och vi vet att det fortfarande förekommer en snedrekrytering till högre utbildning; att barn från högre socialgrupp i mycket större utsträckning vidareutbildar sig. Familjens utbildningsnivå (familjestatus), som här använts som socioekonomiskt mått, ger alltså en föreställning om familjens inställning till studier. När det gäller undersökningsgruppen visade sig den också ligga på en klart lägre nivå än för jämförelsegruppen. På motsvarande sätt hade de här aktuella ungdomarna lägre studieaspiration, dvs det antal år den unge säger sig vara beredd att studera efter grundskolan. Här kan alltså bekräftas att socioekonomiska faktorer och attityden till utbildning hör till de mer betydelsefulla faktorerna när det gäller frågan om fortsatt utbildning. Men det ska samtidigt klart framhållas att en tydlig majoritet av undersökningsgruppen trots allt visade en positiv attityd till vidareutbildning och nästan hälften kunde tänka sig utbilda sig 2-3 år! Man får nog ha klart för sig att den grupp ungdomar det här rör sig om är relativt heterogen och att många av dem kommer att efter något eller några års studieuppehåll och förvärvsarbete fortsätta att vidareutbilda sig, i vissa fall efter att ha skaffat sig nödvändig förpraktik. Uppemot 1/3 av dem sökte också till gymnasieskolan direkt efter årskurs 9, dock utan att börja. För övrigt vet vi redan att ett mindre antal ungdomar redan var i utbildning utanför gymnasieskolans ram året efter grundskolans slut.

Däremot kan man förmoda att en uttalad skolleda och ett allvarligt studiemotstånd återfinns hos de individer som ställde sig negativa till vidareutbildning över huvud taget (19 % av pojkarna och 29 % av flickorna) och hos dem som sällan eller nästan aldrig trivdes i skolan (35 % pojkarna och 17 % flickor). Här finns antagligen en gemensam kärna av ungdomar. Sannolikt har särskilt dessa ungdomar i högre grad än sina kamrater upplevt misslyckanden och svårigheter under tidigare skolår och inte fått ut så mycket positivt av sin skolgång. Risken är väl också att just dessa unga - eventuellt vid sidan av gruppen arbetslösa - även i fortsättningen hamnar i en utveckling

med negativa förtecken och får svårt att få sina behov tillgodosedda och uppleva tillfredsställelse i arbetslivet och kanske i samhället över huvud taget.

Undersökningen visar också inte överraskande på betygens betydelse för valet av fortsatta studier. Observera att det här givetvis inte rör sig om några enkla kausalsamband men det är inte förvånande att låga skolbetyg i varje fall bidrar till att sänka skolmotivationen och förstärka skolleda och känsla av misslyckande. Men även ungdomar med dåliga betyg är i behov av yrkesutbildning för att få ett yrke som de kan trivas med! Skolbetygen är alltså viktiga men givetvis knappast ensamma avgörande för valet av fortsatt utbildning eller inte. För det talar det faktum att även ungdomarna i undersökningsgruppen med betyget 3 eller högre, dvs bättre betyg än genomsnittet för jämförelsegruppen, också de oftast skiljde sig från jämförelsegruppen i de olika variablerna om än inte i samma utsträckning som 9-slutarna som helhet. Men tendensen är klar, ju högre betyg ju mer positiv inställning till utbildning, bättre trivsel i skolan, större benägenhet att göra sitt bästa etc.

Beträffande även övriga prestationsmått hävdade sig 9-slutarna genomsnittligt sämre än sina kamrater och det är tydligt att dessa ungdomar som grupp betraktat är handikappade prestationsmässigt även om man samtidigt måste komma ihåg att de olika mått som här använts har samband med varandra och till viss del mäter samma sak. Undersökningsgruppens prestationer beträffande standardprov finns det skäl att särskilt beröra. Redan på lågstadiet påvisades genomsnittligt signifikant lägre resultat på standardprov i svenska och matematik och för pojkarnas del var resultaten jämförbara med dem som erhöles för gruppen studieavbrytande pojkar i grundskolan varom tidigare talats (Persson, 1972). Detta ger en klar fingervisning om basfärdigheternas betydelse för att lyckas i skolarbetet. Dessa resultat går också i linje med vad man funnit i en mycket färsk undersökning om läs- och skrivförmågans utveckling under skolåren (Grundin, 1975). Där påvisades de stora skillnaderna mellan eleverna i dessa färdigheter och hur de inte tenderade att minska under grundskoletiden, för övrigt inte heller att öka. Man konstaterar också i rapporten att 15 % av en hel årsklass elever som går ut grundskolan ej når upp till genomsnittet för vad eleverna i årskurs 6 presterar

i fråga om läs- och skrivförmåga, dvs det kriterium på tillfredsställande läs- och skrivförmåga som användes i undersökningen. De kan därmed betecknas som "funktionella analfabeter", dvs saknar sådana elementära färdigheter som är en förutsättning för att klara sig i samhället, i arbete, som konsument eller som samhällsmedborgare. Dessa fakta pekar liksom andra undersökningar på hur litet skolan trots allt förmått göra för att utjämna de skillnader som på detta centrala område finns mellan olika elevgrupper. Mycket talar för att stödåtgärder av olika slag över huvud taget bör sättas in tidigt, oftast före skolåldern.

Slutligen skall nämnas något om könsskillnaderna som på sina håll varit mycket tydliga i undersökningen. Det gäller inte minst linjevalet i årskurs 9 och ungdomarnas yrkesönsknings, där i stor utsträckning traditionella könsrollsmönster följts. Vidare kan noteras att fler flickor än pojkar slutar skolan direkt efter årskurs 9 trots att flickorna genomsnittligt hade bättre betyg (och standardprovsresultat) än pojkarna, uppgav större trivsel i skolan och för övrigt tenderade att i högre utsträckning välja mer teoretiska studiealternativ på högstadiet. Till viss del kan detta ha sin förklaring i att flickorna i högre grad sökte sig till yrken som kräver förpraktik. Men det verkar också som flickorna skulle ha en högre tröskel för vidareutbildning än pojkarna, dvs de kräver mer av sig själva i fråga om prestationer för att våga ta steget och satsa på vidare studier. Med andra ord, de har inte studieambitioner och självförtroende beträffande utbildning i samma mån som pojkarna. Ett belysande exempel: av pojkarna i den högsta betygsgruppen trodde sig mer än hälften om att klara de mer teoretiska gymnasielinjerna, i flickornas fall däremot var det knappast några alls.

REFERENSER

- Beckne, R. Studieavbrott i gymnasieskolan. Särtryck ur DSU 1974:2, Problem och svårigheter i skolan.
- Bergman, L.R. Om bortfallsanalyser vid longitudinella studier. Ur Longitudinell problematik I. Rapport från symposium på Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 1974.
- Bianchi, E. High-School Dropouts. Discussion Pamphlet. National Education Association of the United States, 1959.
- Carlsten, Y. Vilka slutar skolan direkt efter årskurs 9 och vad gör de sedan? Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Stockholm. Stockholm 1974.
- Coleman, J. Equality of Education Opportunity. D.C., U.S. Office of Education, Washington, 1966.
- Dunér, A. Vad ska det bli? Undersökningar om studie- och yrkesvalsprocessen. Stockholm. Allmänna förlaget, 1972.
- Emanuelsson, I. Ofullständig skolutbildning och samhällsanpassning. Pedagogisk-psykologiska institutionen, Lärarhögskolan i Stockholm. Stockholm, 1970.
- Emanuelsson, I. Studieavbrott i grundskolan. Pedagogiskt centrum i Stockholm. Stockholm, 1970.
- Grundin, H.U. Läs- och skrivförmågans utveckling genom skolåren. Stockholm: Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget, 1975.
- Hjortzberg-Nordlund, F. & Marnell, M. Tonåringars studie- och yrkesval. Stockholm. Skolöverstyrelsen och Utbildningsförlaget, 1974.
- Husén, T. Social Background and Educational Career. OECD-rapport, Paris, 1972.
- Jiveskog, L-O. Studieavbrytares skolbakgrund. Stencil. Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan, Stockholm, 1972.
- Lundman, L. Studieavbrott och förändrad studieinriktning i gymnasium och fackskola. Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Stockholm, Stockholm, 1972.
- Magnusson, D., Dunér, A. & Zetterblom, G. Adjustment. A longitudinal study. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1975.

- Persson, B. Dropouts, om studieavbrytare i grundskolan. 4-betygs-
uppsats, Sociologiska institutionen, Uppsala Universitet,
Örebrofilialen. Stencil, 1972.
- The Plowden Report. Children and their Primary Schools. A Report
of the Central Advisory Council for Education (England),
II: Research and Surveys. London, 1967.
- SCB, Statistiska Meddelanden. Verksamhet ett år efter fullbordad ut-
bildning för dem som lämnade grundskolan 1971. SM/U 1973:1.
- Thorndike & Hagen. Measurement and Evaluation in Psychology and
Education. Second Edition. New York. John Wiley & Sons, Inc.

A P P E N D I X

Tabell 1. Sammansättningen på Örebroprojektets huvudgrupp ett år efter grundskolans slut (statistik sommaren 1972), Beckne 1974

	Antal	%	
Studerar alltjämt i gymnasieskolan	780	65,7	} 77,1
Studieavbrott från gymnasieskolan	135	11,4 ^x	
Stipendiat USA	4	0,3	
Studerar på annan ort	4	0,3	
Gått om åk 9	27	2,3	
Arbetar	173	14,6	} 16,7
Arbetslös	25	2,1	
Avflyttat till annan ort	24	2,0	
Avliden	1	0,1	
Ej spårade	14	1,2	
	1187	100,0	

^x Procentvärdena i denna tabell är beräknade på totalgruppen 1187, som lämnade grundskolan våren 1971. Det adekvata värdet för studieavbrytare från gymnasieskolan är 14,8 %, vilket är baserat på antalet elever som påbörjade gymnasiestudierna.

Tabell 2. Andel ungdomar i procent som sökt gymnasieskolan. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg (specialklasseläverna medräknade).

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Ej sökt	75,0	56,0	69,6	60,3	75,0	92,9
Sökt men ej antagits	25,0	24,0	21,7	32,4	18,8	7,1
Sökt men avböjt	-	20,0	8,7	7,4	6,3	-
Antal	8	25	46	68	16	14

Tabell 3. Fördelning i procent av eleverna på linjer i åk 9. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
9 g	12.5	12.0	10.9	7.4	6.3	-
9 h	12.5	28.0	17.4	35.3	12.5	35.7
9 t	50.0	4.0	34.8	-	50.0	-
9 m	-	8.0	4.3	5.9	-	7.1
9 s	-	16.0	-	20.6	-	21.4
9 pr	-	4.0	8.7	-	-	-
9 tp	25.0	-	13.0	-	25.0	-
9 ha	-	8.0	10.9	4.4	6.3	-
9 ht	-	20.0	-	26.5	-	35.7
N	8	25	46	68	16	14

Tabell 4. Fördelning i procent av svar på frågan "Hur har du trivts i skolan?" Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	Åk 8, 1970			Åk 9, 1971		
	3-gr	2-gr	1-gr	3-gr	2-gr	1-gr
Nästan aldrig						
pojkar	-	2.8	13.3	-	16.7	14.3
flickor	5.0	15.5	23.1	-	8.1	53.8
Sällan						
pojkar	33.3	11.1	40.0	-	21.4	28.6
flickor	-	12.1	15.4	4.2	22.6	-
Ibland						
pojkar	50.0	52.8	33.3	57.1	33.3	42.9
flickor	30.0	29.3	38.5	25.0	32.3	30.8
För det mesta						
pojkar	16.7	27.8	13.3	42.9	28.6	14.3
flickor	55.0	31.0	23.1	62.5	30.6	15.4
Nästan alltid						
pojkar	-	5.6	-	-	-	-
flickor	10.0	12.1	-	8.3	6.5	-
N pojkar	6	36	15	7	42	14
N flickor	20	58	13	24	62	13

Tabell 5. Fördelning i procent av svar på frågan "Har du trivts bättre i åk 9 än tidigare år?" Åk 9, 1971. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-grupp		2-grupp		1-grupp	
	P	F	P	F	P	F
Ja, mycket bättre	14.3	33.3	19.0	25.4	7.7	7.7
Ja, litet bättre	57.1	20.8	19.0	23.8	30.8	30.8
Lika bra	28.6	29.2	31.0	20.6	23.1	30.8
Nej, litet sämre	-	12.5	21.4	15.9	23.1	15.4
Nej, mycket sämre	-	4.2	9.5	14.3	15.4	15.4
N	7	24	42	63	13	13

Tabell 6. Fördelning i procent av svar på frågan: "Tycker du att skolarbetet i stort sett är meningsfullt för din framtid Åk 8, 1970 och åk 9, 1971. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	Åk 8, 1970			Åk 9, 1971		
	3-gr	2-gr	1-gr	3-gr	2-gr	1-gr
Nej, absolut inte						
pojkar	-	2.9	-	-	2.7	7.7
flickor	5.6	1.8	7.7	5.3	3.8	-
Nej, knappast						
pojkar	33.3	11.4	-	-	21.6	7.7
flickor	11.1	8.8	-	15.8	13.2	9.1
Vet ej						
pojkar	16.7	8.6	26.7	25.0	16.2	38.5
flickor	16.7	36.8	53.8	10.5	17.0	54.5
Ja, kanske						
pojkar	-	31.4	53.3	-	29.7	46.2
flickor	44.4	35.1	23.1	26.3	52.8	18.2
Ja, absolut						
pojkar	50.0	45.7	20.0	75.0	29.7	-
flickor	22.2	17.5	15.4	42.1	13.2	18.2
N pojkar	6	35	15	4	37	13
N flickor	18	57	13	19	53	11

Tabell 7. Fördelning i procent av svar på frågan: "Gör du ditt bästa i skolan?" Åk 8, 1970. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	3-gr		2-gr		1-gr	
	P	F	P	F	P	F
Nej, absolut inte	-	-	-	5.3	7.1	7.7
Nej, knappast	16.7	20.0	24.3	14.0	28.6	23.1
Varken ja eller nej	-	10.0	29.7	36.8	42.9	53.8
Ja, till viss del	33.3	55.0	37.8	35.1	21.4	15.4
Ja, absolut	-	15.0	8.1	8.8	-	-
N	6	23	37	57	14	13

Tabell 8. Frånvarotimmar per läsår. Medelvärde och spridning. Åk 8, 1970. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	M	s	N
3-grupp			
pojkar	58.1	55.2	7
flickor	63.1	55.2	23
2-grupp			
pojkar	50.3	51.5	40
flickor	87.9	99.7	55
1-grupp			
pojkar	42.5	45.0	14
flickor	74.6	56.9	12

Tabell 9. Ungdomarnas upplevda möjligheter att klara olika utbildningar. Procent. Åk 9, 1971. Uppdelning i grupper enligt medelbetyg.

	Helt säkert		Ganska säk		Knapp möjl		Helt omöjl		N	
	P	F	P	F	P	F	P	F	P	F
Yrkesskola ^x										
3-grupp	33.3	8.7	50.0	47.8	16.7	30.4	-	13.0	6	23
2-grupp	12.5	3.8	56.3	43.4	31.3	43.4	-	9.4	32	55
1-grupp	-	-	58.3	-	16.7	53.8	25.0	44.2	12	13
Fackskola ^x										
3-grupp	16.7	4.3	83.3	47.8	-	34.8	-	13.0	6	23
2-grupp	3.2	3.4	64.5	40.7	29.0	44.1	3.2	11.9	31	59
1-grupp	16.7	-	25.0	15.4	33.3	61.5	25.0	23.1	12	13
Gymnasium ^x										
3-grupp	28.6	-	42.9	4.5	28.6	63.6	-	31.8	7	22
2-grupp	-	-	20.0	4.1	60.0	63.3	20.0	32.7	25	49
1-grupp	-	-	18.2	-	36.4	53.8	45.5	46.2	11	13

^x För enkelhetens skull har här använts beteckningarna Yrkesskola, Fackskola och Gymnasium, vilket dock inte längre är korrekt 1971, då den nya gymnasieskolan genomfördes. Se vidare i texten sid 48.